

ZA VÁCLAVEM BENDOU
(1946 – 1999)

DEMOKRACIE
je vůči svobodě
pouze instrumentální

Rozhovor s historikem
Václavem Bendou

ANETA
Co
nám
dalo
a vzalo
poslední
desetiletí

KOSTEL není MUZEUM

Jiří Sehnal

6

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU ČERVEN 1999

Dnešní společenská situace není otázkou vývoje v posledních desetiletích, ale má hluboké kořeny. Musíme za ni přijmout odpovědnost všichni: církev na jedné straně i stát a společnost na straně druhé.

Podívejme se na problém nejprve v souvislosti s posláním či charakterem církve. Předznamenáním jejího charakteru je *vtělení*, jež určuje základní orientaci Boha ke světu. Je tedy i předznamenáním pro křesťana a pro jeho vztah ke světu. Jeho posláním je být ve světě, ale ne ze světa. Ježíš prosil za apoštoly: neprosím, abys je vzal ze světa, ale zachoval ve svém jménu (srv. J 17,15-18).

V celých dějinách křesťanství probíhá nepřetržitě mezi tendencí a stupněm „vtělování“ a snahou po zachování vlastní duchovní identity. Umění rozlišovat vyžaduje v praxi mnoho moudrosti Ducha svatého.

Charakter vtělení nebo lépe „vtělování“ není otázkou uchopení moci nebo mocenského postavení, ale otázkou existenciální: *vidět Boží život do světa*. Podle těchto měřítek by bylo vhodné psát dějiny katolické církve. Z tohoto východiska bych se chtěl skrze několik postřehů z novověku dostat k naší současné sekularizované situaci.

Od 17. století absolutistický stát nejruznějšími cestami stále více vylučoval církev a víru z vlády na veřejné věci. U nás tento společensko-politický vývoj vyvrcholil josefinismem. V Evropě to byla Velká francouzská revoluce, v níž osvětenství jako ideový odpůrce církve a náboženství dostalo určitou institucionální formu.

Politickým výrazem všech těchto snah byla *odluka* církve od státu. Po stránce společenské jakási nevyhnutelná toleranční dohoda o rozdělení vlády: zájmovou sférou státu a společnosti jsou všechny oblasti veřejného života, čili celá „pozemská“ skutečnost; kompetencí církve a náboženství bude oblast duchovní, vytlačovaná stále více z veřejného života do oblasti soukromí. Vlivem postupující sekularizace se církev nedobrovolně dostávala do určitého gheta. Sama však k tomu silně přispěla dlouhotrvajícím nechápáním *znamení času* a nepřijetím své role jako služebnice duchovních hodnot (nikoliv jejich mocenské majitelky) a hájením svých někdejších postojů a privilegií z minulých dob.

Zhruba v první polovině 20. století se začalo uprostřed sekularizace cosi měnit. Ze zkušenosti dvou světových válek i prvních desetiletí ruského komunismu začaly mezi církví a společností kličít nové vztahy silně akcelerované II. vatikánským koncilem. V konečlové konstituci Radost a naděje se církev otevřela světu a nabídka mu spolupráci; uznává všeobecné hodnoty, jako je důstojnost lidské osoby, vznešenost svobody, rovnost všech lidí, pokrok a vůbec vše dobré, k čemu společnost dospěla. Církev i sekularizovaný svět si při tom zachovávají svou identitu.

Těmito změnami se začal rozvíjet nový vztah mezi církví a sekularizovanou společností nazývaný *kooperace*, v níž jsme dnes stále ještě na začátku, a to nejen u nás. Důsledky těchto změn musí vstoupit také do vědomí lidí a především je nutné zbořit veliké a hluboké předsudky minulých dob, které sekularizace a nepřátelství zbudovaly.

V době komunismu byl pokoncilový proces proměněn vztahu církve a náboženství ke státu zcela zabrzděn a zablokovan. Jeho pozitivních myšlenek se ujali i mnozí katolíci kolaboranti. Po pádu komunismu se spolupráce mezi společností a církví začala slibně otevírat, avšak brzy se ukázalo, že v dnešní naší sekularizované společnosti je i mezi politiky a intelektuály situace různorodá. Někteří jsou velice silně ovlivněni mentalitou a ideologií minulé doby, druzí si naopak z dřívějších přinesli víru

KŘEŠŤAN v sekularizované EVROPĚ

Přednáška kardinála Miloslava Vlká
přednesená při X. Mariánskolázeňských rozhovorech
9.–11. 4. 1999
v klášteře premonstrátů v Teplé u Toužimi

Ilustrační snímek Jaroslav Hodík

nebo aspoň přesvědčení o pozitivní hodnotě víry a náboženství pro osobní život i pro společnost.

Ajak je to vlastně s religiozitou jako znamením sekularizace ve společnosti v Evropě a zvláště u nás? Výsledky různých statistických výzkumů nás mohou svým obrazem o stavu sekularizace šokovat. Nejsou však známkou hlubokého poklesu religiozity od počátku 90. let, ale především zvláštním znamením toho, co jsme zdědili. Statistika po pádu komunismu byly ještě poznamenány trochou naivní euforie té doby. Rozdíly obou období je třeba ke srovnání používat opatrně, neboť mění se trendy v sekularizované společnosti nejsou tak pohyblivé jako změny preferencí politických stran. Tyto změny jsou dlouhodobým procesem a lze je registrovat často pouze jako základní trendy, změny postojů lidí k víře.

Pozoruhodné je, že se shodují s určitými fenomény objevujícími se ve společnosti posledních desetiletí tohoto století, kdy postmoderní člověk v sekularizované společnosti hledá odpovědi na své palčivé životní otázky po smyslu života. Nenachází-li je u ideologií a filozofií, očekává je od duchovní sféry.

Mnohé osobnosti zodpovědné za vývoj společnosti si často uvědomují hrozivé jevy, jež nejsou zvládnutelné ani zákony, ani lidskou silou a mocí, jako je terorismus, násilí, organizovaný zločin, korupce, pomografie, pedofilie atd. K tomu dnes dospěla sekularizovaná společnost se svým kdysi tak halasně oslavovaným vědeckým, kulturně-politickým a náboženským osvobozením.

Ale sekularizace jako znamení času má také

pozitivní stránku. Dnešní nenáboženský člověk je mnohdy připravenější pro evangelizaci než „dobrý katolík“, který je přesvědčen o tom, že je na správné cestě. Ve skutečnosti je třeba obrátit právě jeho. Sekularizovaný člověk sice často nerozumí našemu církevnímu „dialektu“, avšak přesto hledá. Chee vidět, zakusit, dotýkat se. V tom je sekularizace velkou výzvou církvi v jejím úsilí o evangelizaci. Musíme v sekularizovaném světě evangelizovat „sekularizovaným způsobem“, který neznamená kázat, ale přinášet zkušenost a vydávat svědectví. A to je způsob Kristův, způsob evangelní!

Za třicet let po koncilu se u nás málo stalo ve směru větší otevřenosti církve pro laiky. To je další požadavek, který Duch svatý přináší do církve. Tím nemyslím klerikalizování laika a stavění jich na místo kněží. Při zcela jasném a nezměnitelném významu svátosti je zapotřebí poněkud „sekularizovat“ náš mnohdy konzumistický způsob křesťanství a dát akcent na každodenní, všední život ze svátosti a z evangelia v sekularizovaném světě mezi nevěřícími, kteří chtějí náš křesťanský životní styl vidět. Tak budeme pokračovat ve „vtělování“ Krista. Dnešní sekularizovaný svět hledá, žádá od nás odpovědi. Je nutné je dávat ne deklaracemi a kázáním v „domácím dialektu“, ale existenciálně vnášet Boží život „vtělený“ v našem životě.

Tu jsou určité nové pozitivní trendy, které začínají dlouhodobě působit. Proti nim často ve službách postupující sekularizace stojí v obrovské ošizenosti supervelmoc médií, která mnohdy spolupůsobí s oněmi přetrvávajícími tendencemi ke zlu, ukrytými a nevládnutými v člověku.

Jako reakce na dnešní vypjatou sekularizovanou společnost lze uvnitř církve pozorovat několik směrů. Je tu celá škála různých fundamentalistických směrů a hnutí, které mají strach, že církev koncilem zašla příliš daleko vůči sekularizované společnosti a že v ní působí nepřátelské síly, a tak se jí snaží – často na svou pést, bez jednoty s biskupy a samotnou církví – zachraňovat snahou o návrat do klidnějších, méně ohrožených minulých dob.

Jiní chtějí budoucnost církve zachraňovat větším přizpůsobením se světu, aby byla modernější a přijatelnější pro současného sekularizovaného člověka. Tuto snahu lze někdy označovat jako léčbu sekularizace sekularizací. Zdá se mi však, že ani jeden z těchto směrů nemůže být vážnou odpovědí na měnící se trendy v sekularizované společnosti a spory těchto dvou proudů církve znevěrohodňují a spíše od ní odpuzují.

Svůj díl zodpovědnosti za tuto situaci v církvi nesou i ti, kdo mají být a rozpoznávat včas znamení času a orientovat. Příliš dlouho jsme nechali u nás koncil v mnohém směru ležet ladem a neslyšeli dostatečně to, co Duch praví církvi Boží dnes (srv. Zj 2,11) v oblasti nového sebepochopení církve.

Vcelé sekularizované situaci posledních desetiletí jsme se v mnoha směrech otevřeli, přiblížili světu a „sekularizovali“ zdurazňováním církevních aktivit, o kterých jsme se domnívali, že jim sekularizovaný svět bude rozumět a že skrze ně budeme přijatelnější. Myslím zde na různé sociální, charitativní a tomu podobné aktivity. Narážím tu na označení církve jako „turistického spolku“ nebo na obavy z politické či ekonomické moci církve. Sekularizovaná společnost nezná naši vlastní identitu, poněvadž jsme ji dostatečně nepředstavili. Jsem přesvědčen, že musíme odložit strach a nezakrývat příliš vlastní totožnost církve jako znamení a místo blízkosti Boha člověku. Blízkosti Boha, který není především soudek, ale láska. Musíme mít odvahu představit tvář Boha pro dnešní dobu, tj. Ježíše Krista ukřižovaného a opuštěného, Boha slabého, solidárního s bídou dnešního člověka, Boha, který do této bída sestoupil.

Bůh je ve své církvi stále přítomen a v průběhu dějin ji naplňuje svým Duchem. Jeho projevem byly ve středověku nejruznější řády a charismata jako dary Ducha pro určitou dobu. Mnohé působí zádrně dodnes. V současnosti papež Jan Pavel II. zřetelně vidí, že Duch svatý i dnes naplňuje církev svými charismaty a dává vznik nejruznějším novým církevním hnutím. Udělal jejich „přehledku“, když je o svatozářích svatých v roce 1998 svolal do Říma. Ve svém poselství k nim řekl, že církev má nejen institucionální, ale i charismatickou dimenzi, která je koexistenční, soupodstatná, Kristovu založení církve.

Při vši rozdílnosti charismat zdůrazňují tato hnutí většinou život z evangelia, ze slova Božího v jednotě s církví, osobní kontakt se zmrtvýchvstalým Kristem žijícím tajemně v Duchu svatém ve své církvi a přijetí jeho kříže do životní praxe křesťana. Jsou též většinou ekumenické. Jejich cesta – jak to vidí papež – může vést k té proměně, o kterou, zdá se, marně usilují zmíněná polarizační hnutí v církvi. Touto cestou se může uskutečnit ona správná a velmi přijatelná otevření se církve sekularizované společnosti i otevření cesty k uskutečnění celkové proměny tváře naší církve. Jsem přesvědčen, že v těchto hnutích bude představena našemu sekularizovanému světu vlastní duchovní, neodpudivá, ale naopak přitahující identita církve, a že Bůh skrze ně dnes otevírá církvi nové cesty do budoucnosti.

(redakčně kráceno, dle přání autora ponechán charakter mluveného slova)

Ledvina z lásky

Neberete si ledviny s sebou do nebe. potřebujeme je tady na zemi! Takový text se objevoval na billboardech podél německých silnic v době, kdy byl připravován spolkový transplantací zákon. Ta příprava trvala několik let a do živé veřejné debaty se zapojili nejen zdravotníci a pacienti, ale i právníci, filosofové a teologové. Šlo o to, lze-li mozkovou smrt ztotožnit se smrtí celého člověka, o pietu k tělu zemřelého, o sám princip dárcovství, případně o ochranu živých dárců u párových nebo regenerujících orgánů a tkání, o spravedlnost při alokaci nedostatkových orgánů a o financování transplantacího programu. Podobná debata probíhala i v ostatních evropských zemích.

Německá biskupská konference vydala k transplantacím společné stanovisko s Radou evangelických církví (již v r. 1994 vydalo brněnské nakladatelství Cesta pod titulem Bůh přítel života k tomuto a dalším bioetickým tématům český překlad společného dokumentu všech křesťanských církví v SRN). V souladu s předchozími papežskými projevy bylo řečeno, že darování orgánů je projevem lásky k bližnímu, ale aby šlo skutečně o dar, nesmí být nikdo k darování orgánů nucen, musí jít o dobrovolný čin, a nikdo také nemá na darované orgány právní nárok. Dobrovolnost „daru“ je v právních systémech evropských zemích zajištěna dvojím způsobem: buď se občan ještě za svého života dá registrovat jako dárc, je veden v evidenci dárců a nosí u sebe dárcovskou legitimaci (taková je praxe např. ve SRN a Velké Británii), nebo se dá registrovat jako „odmítač“, tedy ten, kdo s darováním svých orgánů nesouhlasí (taková je obvyklá úprava v bývalých habsburských zemích, tedy v Rakousku, Španělsku, Nizozemí). Protože mrtvé tělo člověka nemůže být majetkem nikoho, nemohou s ním ze zákona disponovat příbuzní, ale je třeba s ním zacházet s pietou. U nás se předpokládá souhlas zemřelého, pokud výslovně neprojevil s darováním orgánů svůj nesouhlas, ale zatím není zajištěna centrální data-

báze „odmítačů“. S ní počítá nový návrh českého transplantčního zákona. Příbuzní zemřelého u nás nemusí dát k odběru jeho orgánů souhlas, ale je větší taktu lékaře, zda a jak rodinu dodatečně informuje. Řešení na základě „předpokládaného souhlasu“ je praktičtější, protože lidé většinou za plného zdraví na vlastní smrt nemyslí a nechodí se registrovat jako odmítači, takže je k dispozici více orgánů k zachráněním lidí ohrožených na životě. Na druhé straně registrace „dárců“ (např. při získání řidičského průkazu, při maturitě, vstupu do sportovních klubů apod.) vede k zamyšlení nad konečností lidského života a smyslem solidarity – ovšem stály s touto zákonnou úpravou mají méně orgánů k transplantaci. Etici upozorňují na to, že člověk, který není ochoten darovat po smrti své orgány, by také pro sebe neměl v případě potřeby vyžadovat transplantaci orgánů, např. ledvin, od jiného člověka.

Ve všech evropských zemích platí zákaz jakéhokoli obchodování s lidskými orgány a tkáněmi (plátce zdravotní péče uhradí pouze materiální a mzdové náklady). Předpisy ohledně transplantace orgánů v České republice jsou ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi – pokud jde o stanovení mozkové smrti – velmi přísné a celá organizace odběru a aplikace orgánů odpovídá evropským normám. Chybou je, že podobně jako v jiných eticky náročných oblastech zdravotnictví (jako je např. umělé oplodnění a genetické poradenství) jde o normu, která nemá závaznost zákona.

Současný skandál v Ostravě odhalil, jak potřebujeme transplantací zákon a jak je třeba zlepšit informovanost veřejnosti. I když se prokáže, že nikdo nebyl poškozen na zdraví, rozpoutaná aféra poukazuje na nepřijatelné administrativní nepořádky a na to, jak je snadné vyřizovat si osobní účty na úkor nemocných a vytvářet aféry se zneužitím neinformovanosti veřejnosti i politiků. To, co potřebujeme, je podobně jako jinde v Evropě seriózní veřejná debata o etických otázkách současné medicíny, podložená odbornými fakty, poučené veřejné mínění a solidní legislativní práce. Nutno ovšem přiznat, že nechtuté senační aféry s sebou přinesly alespoň jeden klad: vzbudily zájem o dosud nedostatečně řešené problémy. Škoda, že to nešlo jinak. dp

Ideologická nebo ideová?

Americký morální teolog Timothy E. O'Connell píše ve svých *Principech katolické morálky*, v kapitole o poznatelnosti přirozeného práva: „Zhruba od roku 1850 a až do nedávných dob strávili sociologové mnoho času v diskusích o ideologii jako o jednom z faktorů působících ve skupinových procesech. Co je ideologie? Řečeno docela prostě, ideologie je zkrácením reali-

ty ve prospěch vlastních zájmů. Popírá fakta, o něž v daném případě jde, a nahrazuje je vlastním přáním. Řekne-li se, byl jako vtip, »Už jsem si udělal názor, a tak mi neplet hlavu fakty,« je to klasický projev ideologie.“ Podle O'Connella sice nejsme schopni vidět najednou celou skutečnost, ale přesto bychom se měli držet reality, vyhýbat se ideologii a zároveň si uvědomovat, nakolik je naše vnímání ovlivněno naším postavením a zorným úhlem pohledu. (*Principles for a Catholic Morality, Revised Edition, Harper San Francisco, 1990, s. 219*).

Byla to náhoda, že jsem citovaný text četla právě v době, kdy se v médiích objevila zpráva, že naše politická strana s nejvyššími preferencemi pořádá ideologickou konferenci. Trochu mi po zádech přeběhl mráz. Člověk by řekl, že bychom dobu „ideologií“, ideologických konferencí a školení měli mít šťastně za sebou.

Transparent v čele sálu se však nakonec hlásil ke konferenci ideové, a tak doufáme, že šlo (jak se ukázalo i v diskusi) o pojmovou nepřesnost a jazykový zmatek. Ale i to je ovšem na pováženou. dp

Revue církevního práva

Právě vychází dvanácté (1/1999) číslo *Revue církevního práva*. Jedná se o časopis Společnosti pro církevní právo vydávaný ve spolupráci s CKA, který vychází zpravidla třikrát do roka. Věnuje se zejména otázkám práva a historie se zvláštním zřetelem k církevnímu a konfesnímu právu. Zároveň slouží jako informační bulletin o činnosti a aktivitách Společnosti pro své členy.

Z obsahu vybíráme: Z. Grochowski – O omylu ohledně jednoty, nerozlučitelnosti a svátostné důstojnosti manželství, J. Salfi – Vztah prvních křesťanů ke státu, J. Georgiev – F. C. von Savigny, I. A. Hrdina – Církevní restituční vyřizování.

Bližší informace o Společnosti najdete na internetové adrese:

<http://www.pr.cuni.cz/spolky/spcp>
Adresa redakce: Husova 8, Praha 1, 110 00

GLOSÁŘ

Kasal, nebo Svoboda? – Už je rozhodnuto, není ale na škodu se k tomu vrátit. Vzpomeňme, jakou důležitost přikládali této volbě jinde: v ODS, ČSSD, US. Pánové Klaus a Ruml od ní dokonce odvolávali možnost či nemožnost obnovy „středopravé“ koalice. Přitom její někdejší rozbití bylo způsobeno něčím zcela jiným, než jsou vnitřní poměry v KDU-ČSL. Je pravda, že česká politika stagnuje, což je v době závažných rozhodnutí neblahé. Ale opět: příčiny této stagnace jsou hlubší a volba toho či onoho předsedy KDU to nemůže změnit.

Co si povzbudivého však z této volby vyčíst můžeme. Oba uchazeči o předsednictví zosobňují každý jinou hodnotu, pro KDU potřebnou. První stabilitu, druhý dynamiku. Strana vyhradila první místo stabilitě, ale jako hned druhou v pořadí určila dynamiku. To je dobrá kalkulace. Součástí obou kandidátů byla vzácné korektní, mohou tedy vytvořit tandem. Odlišnost důrazů, kladených každým z nich, může být zdrojem motivujícího jiskření, tedy i vitality strany. Jeden druhého může „hlídat“: aby se stabilita nezvrhla ve strnulost a dynamika v improvizaci. To není špatné...

■ ■ ■
To další ale špatné je. Poslanec Pavel Tollner (KDU) vyhově pozvání a účastnil se Sudetoněmeckého dne jako host. Na lidoveckém sjezdu vystoupil Miloš Zeman (taký jako host) a ve svém projevu Tollnerův čin pranýřoval (od hosta je to neomalenost). Nikdo z lidovců mu neoponoval, nečinil tak ani po Zemanově odjezdu, dokonce i v kuloárech se to bralo tak, že se Tollner cestou do Norimberka „politicky zneškodnil“. Do chvíle, co toto píš, je Tollner v KDU za člena ovci. Nikdo se ho tam dosud nezeptal, jaké to bylo, s kým se setkal a co by se s tím dalo dělat.

Ponechme teď stranou Tollnerův nepočetný a neuvážení výrok a zamysleme se nad Sudetoněmeckým dnem jako velkým bubákem českých dušiček, přesto je pro budoucnost důležité, budeme-li brát naše vyhnané krajany jako dáblův zplodence, anebo jako lidi, tedy bližní, kteří si prošli hrůznou masinérií tohoto století sice jiným způsobem než my, ale s nimiž máme něco společného. Mezi námi a jimi stále probíhá nebezpečná lomná linie Evropy, která by se přece měla sjednotit. Proto je dobře, že se k nim Pavel Tollner upřavil.

Ukázalo se, že KDU je nadále zajatcem většinového českého veřejného mínění. A že se proti tomu nedokázala vzepřít ani v kuloárech svého nejvyššího orgánu. Zdá se, že jak Kasalova stabilita, tak i Svoboda dynamika má vážného protivníka v lidoveckém strašpytlůvství. f

ZA VÁCLAVEM BENDOU (1946 – 1999)

Patřil k hrstce statečných, co uměli vytrvat. Označme-li jeho působení v disentu slovem heroismus, není to nadsázka. Již tehdy zdůrazňoval úlohu katolíků-laiků ve společnosti i v církvi a sám šel příkladem. Po listopadu 1989 se stal jedním z prvních hybatelů křesťanskodemokratické politiky u nás, jakkoli se jeho strategie ukázala ne zcela úspěšnou. Byl také světoznámým myslitelem, na což chceme upozornit výňatkem z jeho staršího textu.

Heideggerův výrok, že „již jen nějaký Bůh nás může zachránit“, proslul a stal se téměř sloganem, v novověku srovnatelným jen s oním „Bůh je mrtvý“ či „hvězdné nebe nad námi, mravní zákon v nás“. Mnozí velmi varovně či naopak uputunou angažovaností zastávají názor, že zachránit nás může jen velice radikální obrát, popřípadě odvrát od něčeho, nebo návrat k něčemu. Snažme se dodržet pravidla přijaté hry, jež se nazývá otevřenost a tolerance, a nepodléhnout pokušení přijmout z těchto názorů víc než ono minimální a společné: nuže, zdá se nepochybné, že potřebujeme být zachráněni, že člověk a vůbec celý lidský svět je ohrožen jako nikdy předtím, ať již proto, že se ocitl na rozhodující dějinné křižovatce, připouštějí totální nihilistickou volbu, na samém dně krize, narušující po celá staletí, či na sklonku času.

Pomineme-li poslední dvě století (rozumný člověk nesahá do svého hnízda zbytečně a hlavně ne předčasně), nikdy v historii nedokázala filozofie nabídnout účinný a současně uskutečněný recept záchrany: platonská ani jiná vláda filozofů nebyla našetřena realizována a filozofie tak zůstala ušetřena onoho smutného údí všech teokracií, sehoprák kompromitovat i toho sebelepšího a sebeupřímnějšího vyznávatele Boha. Současně se však každá filozofie hodná toho jména vždy snažila být „při tom“, reagovat na úzkosti a obavy člověka stejně jako na jeho pýchu a laciné sebespokojení, zkoumala jeho výchozí podmínky, stejně jako korigovala jeho plány a naděje.

Nabízela diagnózu, lék či pouhý pohled do zrcadla: vždy však chtěla být nestrannou a nepodléhat oněm prudkým hnutím rozumu, vůle či citu, která hýbou životem a světem.

Je přiznání pro filozofii – alespoň evropskou – že obvykle nezaměřovala teoretický odstup s opuštěním nebo odmítnutím. Že považovala lidský svět za své vlastní dějiště a nezbytný údel, jehož pravé míry je sice povinná trpělivě sledovat a obhajovat, z něhož však nesmí ani utéci, ani se zříci své odpovědnosti za něj.

Jestliže v této chvíli opravdu potřebujeme být zachráněni, jestliže je aktuálně ohrožena sama podstata našeho materiálního i duchovního bytí, pak je jistě možno spoléhat či nespoléhat, dovolávat se či nedovolávat zásahu sil přesahujících člověka – ať již jimi rozumíme živého Boha či osud, prozřetelnost přírody či její zákony. Tato namnoze neslučitelná hlediska však kupodivu spájí jeden společný předpoklad: že nejprve a především je pro záchranu třeba zmobilizovat všechny lidské síly, podle staré anekdoty si alespoň zakoupit los, když už od pánaboha požadujeme výhru v loterii.

Historická zkušenost nás učí, že filozofie je mezi těmito silami jednou z nejméně spektakulárních, zdaleka však ne nejméně účinných. (...) S velikou skromností (vědoma si svých dávných i nedávných vin), ale také se značnou naléhavostí se hlásí o slovo, přičemž preferuje poctivě hledání před fanatickým majetnictvím ideí či oněch pravd. Pokládáme za neobjektivně naléhavé, aby hlas filozofie byl slyšen právě v těchto dobách zmatku, otřásajících politikou i ekonomikou, kulturou i přírodou, náboženstvím i morálkou: je to totiž při své lidské nedostatečnosti hlas, v němž úcta k pravdě a pokora před skutečností obvykle převažuje nad pyšnou definitivní poznání a touhou po manipulaci. I nepatrné rozšíření tohoto hlasu je pro nás proto něčím, co si zaslouží veškerého našeho úsilí.

Z úvodníku summativního filozofického časopisu *Paraf*, číslo 1, ročník 1985, který Václav Benda redigoval.

■ ■ ■
Během války na Balkáně se opět jevila naše neochota vnímat církev a okolí jinak než optikou našeho „humana“. Typickým projevem naší sebestřednosti jsou mešní intence a přimluvy při mších svatých. Jsme prostě už notoricky zvyklí na to, že dáváme sloužit mše svaté „za zemřelou babičku a celý rod“ nebo „za duše v očisti“ nebo „za živé i zemřelé členy rodiny B. a děti a vnoučata z obou stran“ atd. Téměř nikdo „nezaplatí“ intenci „za mír na Balkáně“ nebo „za utrpení uprchlíků z Kosova“, protože se nás to osobně netýká a vlastně se na to při naší obecné bohoslužebné praxi ani nemyslí. Nedávno jsem vypomáhal v jednom kostele, kde se po přimluvacích četbách, otcenášky, přimluvy snad za všechny farníky, kteří do kostela chodí a jejich rodiny a rody. Po desetimínutovém čtení takového seznamu jsem chtěl vsát, vytlačit čtoucího ministranta od ambonu a říci: „a za všechny ostatní farníky a dobrodince“. V některých kostelích se ovšem „altruistické“ intence ničemně objevily. Např.: „za bombardované Srbsko“ nebo dokonce: „za zbožný srbský národ, který se stal terčem zločinné agrese Západu“. Pokud do našich kostelů někdy zavítá nějaký nevěřící a slyší podobné projevy našeho zájmového nebo šovinistického, musí si o církvi udělat dost kuriózní obrázek. zj

V minulém roce uspořádala Nadace Konrada Adenauera a Česká křesťanská akademie seminář na téma *Autoritativní režimy a jejich úloha v Evropě. Těžištěm debat byl zejména Frankův režim. Obrátili jsme se na jednoho z účastníků.*

Dodnes platí za synonyma tři druhy politických režimů: nacistický, fašistický a autoritativní. Jak by se dal definovat autoritativní režim?

V politologii je autoritativní režim chápán nejednoznačně, proto se nějaké jednoznačné prvoplánové definice vyhnout. Každý jednotlivý režim bych raději nazíval případ od případu. Pojem sám je možná trochu matoucí. Sám výraz „autoritativní“ působí spíše neutrálně, neboť implikuje také představu autority, která sama o sobě žádný negativní obsah nemá. Autoritativnost tedy není synonymem pro diktaturu nebo tyranii. A konečně: svým způsobem autoritativní je i celá současná civilizace, která se snaží člověka vyvlastnit pomocí závazných modelů chování, správného myšlení a spotřeby.

Myšlenkově homogenizované prostředí, které u nás bylo až do počátku devadesátých let, uměle udržovalo terminologický zmatek. V čem se liší totalitní režimy od autoritativních?

Totalitarismus je mnohem závažnější případ, neboť jde o holistický systém, který proniká až do nejsoukromějšího nitra člověka, nárokuje si jeho myšlení a pokrývá celé pole lidského života. Přeš útok na myšlení usiluje o likvidaci svobody, která je pochopitelně hodnotou nejvyšší, i když nikoli výlučně v politickém smyslu. Proto je demokracie vůči svobodě pouze instrumentální. Muže být předmětem společenské akce, zatímco svoboda sama o sobě je spíše bytostný dar člověku. Lze ji omezovat, ale ve své podstatě je neomezená. Rozdíl mezi demokracií a svobodou je tedy dost zásadní. Problémem naší současnosti je, že se hodně hovoří o demokracii, ale málo o svobodě, která je demokracii nadřazená. Proto si lze teoreticky představit společnost, jejíž příslušníci jsou svobodní, aniž by používali demokratické mechanismy.

Mohl byste uvést příklad?

Odpovím oklikou a pomocí určitého paradoxu: Moderní demokracie je poměrně pozdní vynález euroamerických politických a mentálních převratů. Z logiky věci by tedy mělo vyplývat, že všichni lidé, kteří žili předtím, byli nesvobodní. Mnozí jistě ano, ale tak se leckdy cítí i mnozí příslušníci institucionalizovaných demokracií. Dovolím si předpokládat, že středověký (resp. předindustriální) člověk, pro něhož byla demokracie neznámým pojmem (pokud to nebyl právě vzdělanec hloubající nad odkazem antiky), se nejednou cítil svobodněji než zajatec moderní znečleňené civilizace, která ho ideologicky nebo konzumeristicky neustále masíruje. A v této souvislosti vykazuje komunismus některé až nápadně shodné rysy se současností. Mělo by to být pro nás varování.

Komunistická moc i její pseudoliberalní odlika pokládá nacismus a fašismus za synonyma. Tím zastírá rozdíl mezi totalitním nacionálním socialismem a stavovským korporativistickým italským fašismem. K této záměně dochází nejen na stránkách novin, ale i v seriálních historických knihách. Co soudíte o této terminologické zvlášti?

Je to nebezpečné matení pojmu, někdy bezděčné, jindy záměrné. Má generace končila střední školu na sklonku padesátých let a ke skutečným, byť stále jen útržkovitým vědomostem se dopracovávala teprve v letech šedesátých. Již oba pojmy splývaly. Šlo o jednu značnou tautologii: nacisti byli fašisti a fašisti byli nacisti. Rozdíl neexistoval, takže Mussolini a Hitler se tehdy jeví jako identická dvojčata. Tím se vlastně obcházel skutečnost, že existoval i stalinsko-gottwaldovský internacionální socialismus. Fašismem se tak šikovně zakrýval mnohem krutější holokaustický, rasistický a vskutku totalitní nacionální socialismus. Pojem „fašismus“ bychom proto měli ponechat v jeho původním italském kontextu a jako čeští Středoevropané se konfrontovat spíše s důsledky nacionálně-internacionálních socialismů.

DEMOKRACIE je vůči svobodě pouze instrumentální

*Rozhovor s hispanistou
Vitem Urbanem*

Inflace pojmu „fašismus“ u nás trvá od třicátých let. Ještě nedávno u nás bylo fašistické skoro všechno, co nebylo komunistické. Pokládám za zjednodušení, když se v šedesátých letech slovo „fašismus“ aplikovalo na pučistické plukovníky v Řecku nebo na latinskoamerické diktatury. Do Latinské Ameriky byl tento evropský pojem přenesen na realitu, která neměla s fašismem nic společného. I liberálně smýšlející Latinoameričané přiznávají,

vislosti. Španělsko nebylo v tomto ohledu výjimkou.

Jakou úlohu hrál Franco ve složitě španělské realitě?

Znovu připomínám, že Franco (byť Caudillo – tedy Duce, Vůdce) nebyl zakladatelem Falangy ani ideologem fašismu. Jeho poměr k Falangě byl od prvopočátku rezervovaný (jako pravověrný katolík a voják, který byl vychován v duchu obrany národní jednoty a tradic, nedů-

Snímek Dana Kyndrová

že tak jako byl na jejich kontinent exportován marxismus, byl tam z ideologických důvodů přenesen i neadekvátní pojem fašismus. Zdánlivá shoda je patrně největší v vojenské diktatuře generála Peróna v Argentíně. Vzpomínám, že jsme ale měli fašisty i v Brazílii, Paraguaji, Bolívii, Guatemale, Chile. Také v Africe a Asii. Všechno, co bylo nepřátelské socialistickému modelu „tábora míru“, bylo ve své době z propagandistických důvodů označováno za fašismus.

Tento pojem byl s úspěchem aplikován i na heroevropské režimy...

Jistě, i na Španělsko a Portugalsko. Franco zemřel v roce 1975 a Salazarův nástupce Caetano byl svržen tzv. karafiátovou revolucí v roce 1974 (zemřel o šest let později). Ve Španělsku samém je však třeba rozlišovat mezi Frankem a José Antoním Primo de Riverou, zakladatelem španělské Falangy (to se u nás obvykle zaměňuje). Každou debatu o tzv. španělském fašismu by měla předcházet přesná definice. Pak bychom mohli zjistit, že skutečnými fašisty se socializují, pohanskými, třídní-individualistickými, ale také korporativisticko-kolektivistickými sklony byli spíše někteří předchůdci a pozdější spolupracovníci Primo de Rivery. – Je třeba mít na paměti, že tento španělský fašismus měl v sobě zabudovanou určitou hrzdou v podobě živého domácího katolicismu. Proto byl spíše synkretický, to znamená, že nebyl doslovnou odlikou tehdejší italsko-německo-sovětské ideové nabídky. Rozhodně však může být dešifrován na pozadí tzv. politického aktivismu, který je výchozí tezí Sullivanovy knihy *Fašismus*. Návaznost na osvětské 18. století, Francouzskou revoluci a následně inženýrské všena-pravy lidstva odkrývá další pozoruhodné sou-

věroval fašistickému novopohanství a utopickému aktivismu. Krátce po svém vítězství transformoval původní Falangu v jakési „národní soustředění“ a někdejší fašistické aktivisty odstavil na vedlejší kolej. Hybnou pákou režimu se později stali technokraté kolem sdružení Opus Dei. Ti nakonec byli hlavními strůjci následné hospodářské prosperity a modernizace v rámci „omezené demokracie“.

Porovnám-li frankistický režim s Hitlerem a Stalinem, nejobtížnějšími totalitami 20. století, musíme uznat, že Franco nebyl třetím do počtu. Přestože se ve své retorice oháněl tzv. bolševickým židovzdánským nebezpečím, rasismu nebyl. Stačí upozornit, že volnému průchodu přes Iberský poloostrov vděčí za svou záchranu desítky tisíc evropských Židů, kteří přehali před holocaustem. – Franco neznáznoval a nezdáraloval žemi, nezávedl výjezdní doložky. Tím ho nechci omflovat. Dominávám se pouze, že bychom měli hrát v úvahu všechny souvislosti.

Traduje se o něm, že byl krvežíznivý. Ale při tomto horečném spravedlivém bychom měli přihlížet i ke krvavému běhnutí údajné demokratické španělské republiky, která s vražděním skutečných i smyšlených odporců začala ještě před Frankem, tedy před vypuknutím občanské války v roce 1936. Dnes už se všeobecně přiznává, že zvěrstva páchaly obě strany, ale stále jako by platilo, že poprava „pokrokového“ revolucionáře je horší než vražda faráře. Upozornění na tyto skutečnosti není revizí historie, ani svévolným pootočením černobílého schématu. Historickou realitu bychom měli vnímat v kontextu a celku.

Jakou máte zkušenost s českým chápáním španělské politické reality?

Hispanistiku jsem začal studovat po dvoule-

té kádrové „nápravě“ ve výrobě v roce 1962. Co se asi v tehdejší ČSSR mohl člověk o Španělsku dozvědět? Byla to „fašistická“ země, v níž kdysi českoslovenští komunističtí hedonové „bujovali u Madridu za Prahu“. Už se šušalo, že některé z hrdinných „Španěláků“ nechal později Gottwald pronásledovat nebo popravit. Do kin právě přicházela Buñuelova *Viridiana* – samozřejmě „demaskující“, pokroková, protifrankistická a protikatolická! Mým autorem se tehdy stával sociální neorealista Juan Goytisolo (po rozchodu s komunistickou ortodoxií zase u nás upadl v nemilost). Také se vědělo, že Franco prý zastílel básníka Lorku (Lumír Čivrný právě vydával v Odeonu obsáhlé výběry z Lorkova díla) a že ve Španělsku bylo hodně údajných revolucí (o jejich propagaci se již před válkou postaral Kurt Konrád). Pokud si vzpomínám, to bylo asi vše. Zbytek bylo nutno dohnat následným samostudiem.

Čím se liší latinskoamerické autoritativní režimy (lze-li je takto označit) od těch evropských?

Ve srovnání s Latinskou Amerikou mi připadá Frankův režim kultivovanější. Typické latinskoamerické diktatury bývaly primitivnější a krutější. Právní ohledy a cena lidského života tam nikdy moc neznamenal. Dnes nám tyto poměry připomene pouze Kuba. Castrův režim je typickou tanní diktaturou v komunistickém převleku. – Nejznámějším příkladem autoritativního režimu je asi argentinský peronismus čtyřicátých a začátku padesátých let. Byl to spíše svérázný nacionalistický režim s řadou fantasmagorických a utopických rysů. Opíral se především o tradiční kontinentální antiamerikanismus, na rozdíl od chilského Pinocheta, který se vydal opačnou cestou.

Patří antiamerikanismus k latinskoamerickým politickým tradicím?

Jistě, dokonce k těm silným. Je to vlastně jakýsi populismus, který má v Argentíně i protibritské zaměření. – Tato tradice souvisí s emancipačními procesy v latinskoamerických zemích v průběhu celého minulého století, od vzniku prvních nezávislých států až po španělsko-americkou válku v roce 1898, kdy získala nezávislost Kuba.

Angloamerický svět latinskoamerickou emancipaci podporoval, ale často jen z pragmatických důvodů, jejichž účelovost pak nebyla vyjádřena ve vzájemném napětí. Sama Kuba je názorným příkladem, jak se bývalá španělská kolonie takřka přes noc změnila v jakýsi protektorát USA. Fidel Casto si tedy při vytváření své nacionalistické ideologie nemusel vymýšlet. Podobný byl i zrod argentinského peronismu. Lze ho pokládat za hledání „letu“ cesty mezi velmocenskými vlivy. A italský fašismus jako by v tomto ohledu nabízel selhávající alternativy, rozhodně více než nacistické Německo, jehož nordická mytologie a rasistické Norimberské zákony nemohly mít v hispánském světě odpovídající odezvu. Pro latinskoamerickou mentalitu je soužití ras a kultur (i přes některé problematické etapy) přirozenou součástí života. Zjednodušeně lze říci, že indické rezervace nebyly vynálezem románských Ameriky.

Lze tedy po určitém zjednodušení zahrnout latinskoamerické režimy mezi ty autoritativní?

Odpověď lze pouze selektivně. Například kdysi právním kritizovaný Stroessnerův režim v Paraguaji působí dojmem příznačného panoptika z jiného světa. Naproti tomu Gómezcova vláda ve Venezuele (1908–1935) byla jakousi sedláckou diktaturou. Sám Gómez byl mazaný venkovský náčelník, který se pomocí intrik dostal až do prezidentského paláce v Caracasu. Vládl vychytrale, ale docela úspěšně, neboť venezuelská nafta začala slavit úspěchy na světových trzích. Ovšem politickou kulturu bychom asi u nezdělaného venkovského křepana jen těžko hledali. Jinou kapitolou jsou převraty argentinských generálů, chronicky pučistická Bolívie, levicová revoluce v Mexiku (o níž psal Graham Greene v románu *Noc a sláva*) aj.

V čem se nejvíce odlišoval Frankův režim od Pinochetovy vlády?

Když Franco vyhrál občanskou válku, musel v represivních protiakcích pokračovat a poměry uvolňoval jen zvolna. Byl tu jednak stále silný prvek španělského anarchismu, jednak tlak prokominternovských komunistů. Ti měli od Stalina za úkol transformovat občanskou válku do války partyzánské. Pokud byl odvolán až v roce 1944, frankistický režim proto mohl začít s uvolňováním až za příznivějších mezinárodních okolností. Pinochetův režim, který úspěšně aplikoval friedmannovský ekonomický model, měl trochu jiné problémy. Navíc startoval ve zcela jiné situaci.

Rozhovor připravil Michal Janata

Co nám dalo a vzalo poslední desetiletí

Čtvrtek 23. 11. 1989

Snímek Petr Mazanec

Mnozí z nás získali svobodu. Jiní jen její příslib. Leckterí pak zaměnili nesvobodu dřívější za nesvobodu dnešní. Za svobodu se zpravidla platí. Je s ní spojena odpovědnost, pro mnohé nezvyklá. Po roce 1989 jsme získali především náhle a pro onu mlčenlivou většinu zcela neočekávaně a nepřipraveně možnost státi se svobodnými občany demokraticky se vyvíjejícího státu. Změna role byla nadmíru obtížná – pro jednotlivce i pro společnost. Tě se tuto proměnu nepodařilo v potřebném rozsahu a do důsledků zvládnout. Výčet neúspěchů by byl znepokojivě obsáhlý. Přesto převažují klady, umocněné naději, že současnou depresi, hospodářskou i společenskou, za nepříliš dlouhou dobu překonáme.

Brzký návrat do rodiny přátelsky nakloněných evropských demokracií se zdál být zvládnutelným úkolem. Proto nepřekvapuje, že plně a rychle znovunabytí občanských práv a obnovení občanské společnosti nepovažovala většina z nás za nedohledný cíl. Snad i proto byl poněkud lehkovážně podceňován jak význam respektování zákonů, tak i úcta k tradičním hodnotám a korektivnímu jednání, jež byly nezřídka považovány za slabost, neodpovídající duchu převratné doby, vyznávající většinou jiné hodnoty a postoje. Svoboda jednotlivce jako nejvyšší hodnota, o níž se ještě před nedávnem jen snilo, klesala v obecném povědomí na nižší příčku hodnot. Zdá se, že ji začala poměrně záhy nahrazovat orientace na jiné hodnoty, lákavější než již zevšechnělá, přesto však zavazující svoboda. Usilování o prosperitu a blahobyt, snaha mít se dobře, nebo aspoň uniknout nouzi, jsou po-

chopitelné a běžné postoje. Vlastně by nemělo překvapit, že se stále silněji prosazoval názor či postoj, že žít lépe znamená žít levněji, jak hlásí jeden z dnešních megabillboardů. Postupně u nás zdomácnělo přesvědčení, že cena za znovunabytí svobodu nesmí a nemá být příliš vysoká.

Bylo svůdné věřit tomu, že se nám v České republice podaří vyzrát na křivolaký a strastiplný běh společenské a hospodářské proměny, odehrávající se ve středoevropských a východoevropských státech. Připadá mi, že k popisu postoje podstatné části české veřejnosti lze užít Demlova přátelského rozjímání: „... něčeho jsme nevěděli o světě na svých stoncích rozsekatých a holých, a naše oči byly příliš jemné proti osudu.“

Za naivní důvěru a okouzlení pohádkovými sliby brzkého dosažení prosperity pro všechny (srovnatelné se západními zeměmi) se platí závisť, malověrnost a špatnou náladou. Z těch pak se rodí příklon k hlasatelům jednoduchých a rychlých řešení, kteří usilují o zúctování se strastiplnou, přesto však vládě pevně ruky se bránící, posud ještě nestabilní, protože nedávno zrozenou demokracii.

Přesto – anebo právě proto – soudím, že i teď platí, že jsme se před deseti lety vydali na nelehkou pouť. Jsem přesvědčen o tom, že spolu s dalšími národy střední a východní Evropy směřujeme od nesvobodné, totalitní dědictvím posledních téměř šedesáti let stále ještě poznamenané společnosti do svobodné a demokratické Evropy. Evropy, která se, doufáme, zbaví své hrůzné noční můry balkánského etnického běsnění a čistek. Oprostit se též od své nedůvěry

a obav vůči staronovým demokraciím. I na nás záleží, jakým směrem se bude Evropa vyvíjet a zda se podaří uchránit demokratický vývoj na našem kontinentu.

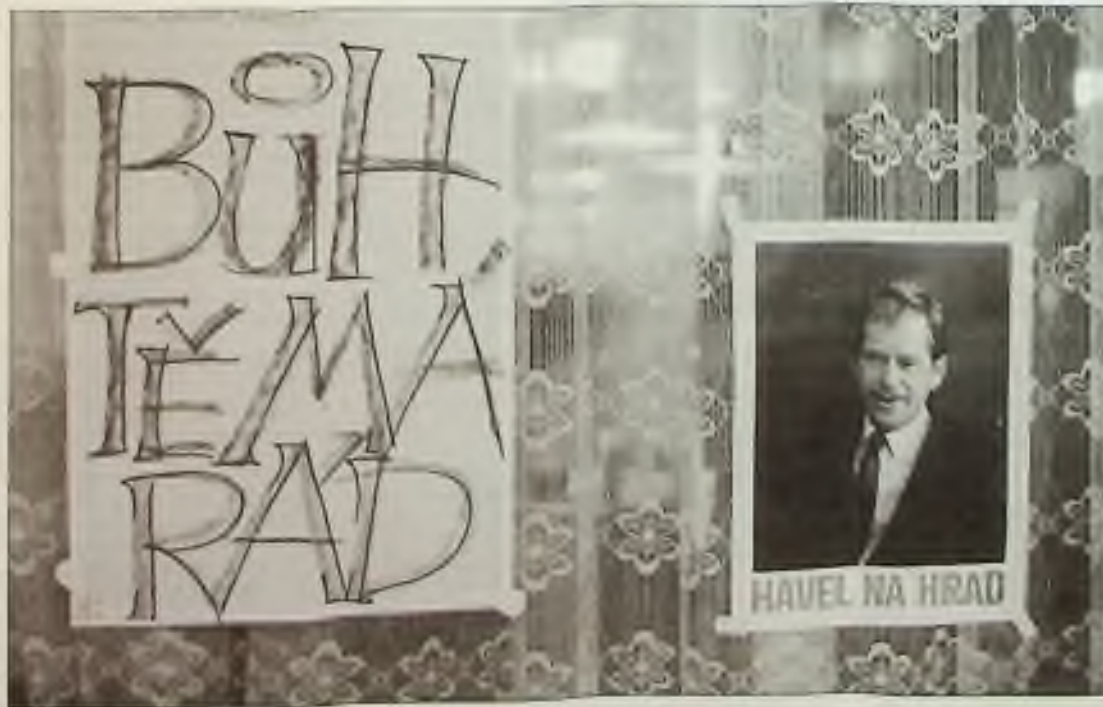
Martin Bojar, neurolog, děkan lékařské fakulty

■ ■ ■

Doba od r. 1989 se vyznačuje **několika nespornými klady, které zůstávají nedoceny.** Byla nastolena politická pluralita, v níž má každý možnost výběru. Média zrcadlí informační pluralitu, která otevírá možnosti otevřené diskuse na všechna důležitá témata. Církev se těší nevídané svobodě. Jejich působnost není nikým omezoována a jejich vnitřní rozhodnutí nepodléhají žádnému schvalovacímu řízení ze strany státu. Rozvinula se do šíře charitativní a nadační sféra, která si získává zasloužený respekt a dotýká se mnoha ran, které stát nemůže zahojit. Pracují v ní stovky nezištných občanů, kteří se stávají zdravým základem občanské společnosti. Mladá generace může poznávat svět a získávat tak potřebné zkušenosti, důležité pro integrování našeho státu do evropských struktur. Na úrovni lokální politiky (na rozdíl od té „vysoké“) vyrůstají zdatní správci věcí veřejných, kteří dávají politice její podstatný ráz: službu občanům. Vstoupili jsme do NATO.

Dosud se ovšem mnohé nepodařilo. Politická i společenská scéna nese rysy provincialismu a těžkopádnosti, resp. agresivity při sdílení společného domova s imigranty, gastarbajtry a lidmi jiných ras. Sobectví a sebestřednost se projevují v nedostatku solidarit s trpícími a pronásledovanými ve světě, i když některé jednorázové akce naznačují pozitivní zlom. Kulturní chování a smýšlení vykazuje vážné trhliny. Nesouhlas v názoru je automaticky chápán jako nepřátelství. Společnost je „masírována“ novou nepsanou ideologií výkonu a úspěchu, v níž takřka nezbývá místo pro účtu k starým, slabým a ne tolik schopným. Nadále jsou živeny předsudky vůči křesťanství v jeho institucionální podobě, které paradoxně dávají prostor pro průnik všelijakých pošetilostí „duchovního“ rázu do osobního i skupinového života. Absence dobrých a věcných informací v duchovní oblasti vytváří předpoklady pro naprostý myšlenkový zmatek mladé generace. V povědomí mnoha občanů stále vězí naivní očekávání politických i duchovních mesiášů, kteří budou mít klíč k vyřešení všech bolestí a zklamání. Podstatné hodnoty – poctivost, pravdomluvnost, dodržení slibu, osobní čest – nemají u veřejnosti přílišnou váhu, ač jsou nutným základem pro fungování slátních struktur. Nepodařilo se dosud dozrát k vyspělé občanské společnosti, v níž občan na sebe bere vědomě a svobodně břímě spoluodpovědnosti za věci veřejné. Zdá se, že bohatý spolkový život venkova je už nenávratně záležitostí minulosti. Chybí evidentně vůle k jeho obnově. Kultivace chování, dobré fungování demokracie, překonání předsudků a respekt k uvedeným hodnotám je záležitostí nejméně dvou generací.

Václav Malý, pomocný biskup pražský

Snímek Jaroslav Holík

■ ■ ■
Převládá názor, že se nepodařilo nic nebo jen málo ze slibu prvních polistopadových let. Proto nyní ten čas deziluzí, skepse a zatrpklosti, jemuž žel propadají i křesťané. Uvažme ale: první rozhodující kroky stimulující příští vývoj tu učinili pouzí teoretici politiky, nikoli praktici. Kde by se tu vzali? S výjimkou překabátěných šiskuntálů jsme tudíž stále odkázáni na učedníky, nikoli mistry. Přimlouvám se proto za shovívavost.

Jako úderem blesku se podařilo otevřít brány svobodě, jakkoliv brzy zneužívané nebo pojímané jako ráj anarchistů. Byla s ní sice nastolena parlamentní demokracie (další plus!), té však stále chybí pevný řád opřený o ty mravní hodnoty, bez nichž je demokracie neuskutečnitelná. Nicméně to není jen věcí zákonodárců, ale věci občanského přijetí i úcty k zákonům jakožto jediné možnosti vzájemného soužití. To vše trvalo i v klasických demokraciích dlouhá desetiletí, tudíž nebudeme-li trpěliví, zhatíme, co se dá.

Dále: na troskách zhutované socialistické ekonomiky se sice podařilo nastolit tu tržní, ta se bohužel redukovala na spásonosnou teorii trhu, aniž by byl chráněn zákonným dozorem, čímž byl uvolněn prostor chytrákům, zlodějům a demoralizovaným vsudybylům starého režimu. Přičteme-li pychu a opojení mocí, které oslepily teoretiky tržního hospodářství

Summa summarum: nic z řečeného není důvodem k tomu, abychom jako křesťané měli šířit a podporovat infekční vize morových ran, které se na nás řítí. nechceme-li být mrtví pro svět i pro viru samu.

Věroslav Mertl, spisovatel

■ ■ ■
Obdobně jako vyvolený národ jsme po letech ne-svobody zakusili euforii „vyvedení z Egypta“ a není divu, že nyní „na poušti“ pocítujeme břímě dospělosti a svobody. Dobýt zaslíbenou zemi, která byla zpočátku jakoby na dosah, se zdá být nad naše síly. A kde vlastně leží ta země?

Co se nepovedlo? V první řadě je to nesplacený mravní dluh vůči obětem komunistického režimu. Velcí mužové popřevratové éry hezky přikryli záda bývalým soudruhům, kteří dnes namnoze bezostyšně provozují kapitalismus bez „lidské tváře“, stejně jako předtím jejich otcové či oni sami za mísu čočovice zradili socialismus s „lidskou tvář“i. Ekonomismus s mravností hodnocenou jako přepych, na nějž zatím nemáme, padl. Nejednalo se vlastně o určitou tržní dobu socialistické ideologie, pro kterou bylo pragmaticky dobré zejména to, co momentálně prospívalo straně? – Padají idoly, a to je moc dobře, protože právě tudy vede úzká, strmá a trnitá cesta k vnitřně osvobozující pravdě. Zlo ale není pouze v těch dru-

DESET LET SVOBODY

tivého. Zvykáme si na nové nejistoty a učíme se využívat nových svobod. Mnoho lidí dostalo majetky a začalo se o ně starat. Prudce se zlepšila znalost cizích jazyků, i když někdy povrchní. Vznikly slovky různých sdružení, spolků, iniciativ, a desítky malých nakladatelství a galerií. Kultura přece jen nezanikla a památky jsou v lepším stavu než dřív. Lidé se učí sebevědomí, i když často ze špatných učebnic. Tisíce nových lidí se starají o své obce, z velké většiny dobře. Cizinci tvrdí, že chování lidí na ulici je bližší tomu, na něž jsou zvyklí na Západě.

Změny prostě obnažily spoustu ran, které dříve nebylo vidět: bezohlednost, lhostejnost, sobectví, základní nedůvěru ke všem a ke každému. Apatický vztah k vlastnímu státu, který stále vidíme jako „lamty nahoře“, despekty k právu, pramenící z ignorace, škodolibá radost, když se „jim“ něco nepovede. Blbou náladu, beznaděj nihilismu, která se kompenzuje jepičími „úspěchy“. Rekordní rozpad tradic, pravda, už dávno nahodaných: sedmdesát procent zemřelých nemá vůbec žádný pohřeb. To ještě nejsou neúspěchy, jenom inventář dlouhodobé bídy.

Nepovedlo se (zatím?) vytvořit prostředí, kde by bylo možné se domluvit: myslíme v kategoriích vítězství a porážek (jako kdyby bylo stále před volbami), mobilizací a zrad – a přece tu byly k domluvě příležitosti. A přiznat chybu? To by byl přece konec! Ne-naučili jsme se vážit si toho, že někdo něco umí nebo dokáže. Závist a pomluvy jsou stále v kurzu, kdežto statečnost, poctivost a velkorysost je stále vzácná – a směšná. Úspěch druhého vnímáme jako vlastní prohru. Hranice? Nebylo to s ostatními dráty lepší? Vůči Romům, Němcům i vůči krajanům v zahraničí stále nemáme rovný, svobodný vztah. A držet slovo? Kampak bychom přišli!

Punctum et satís

Jan Sokol, filozof a vysokoškolský učitel

Co se povedlo...

Skutečně padly zábrany, které nás dříve omezovaly. Nemyslím pouze na otevřené možnosti cestování, i když i toho jsem si v posledních letech užil požehnaně: splnil jsem svůj sen – prošel pěšky Evropou až „na konec světa“. Důležitější než volný pohyb lidí je svobodná výměna myšlenek. Závídím trochu mladým, kteří dnes mají mnohem bohatší možnosti studia, než měla moje generace.

Volným stykem s lidmi a s myšlenkami padají stará schémata, život přestává být černobílý, dostává řadu odstínů. Současná pestrá svoboda víc zatěžuje, musíme být náročnější a odpovědnější, když si vybíráme z obrovské nabídky, v níž jsou dobré věci často překryty spoustou braku. Také asi rychleji stárneme, když jsme se nezvyklí a nepřipravení vrhli kolem padesátky do všelijakých dříve nemyslitečných činností, ale díky Bohu za to všechno.

...a co se nepovedlo

Chvilí jsme se opájeli heslem, že „pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí“. Ukázalo se, že nemusí. Zde a nyní se pravdě a lásce musí promyšleně, cílevědomě a usilovně pomáhat, aby alespoň v dílčích bitvách vítězila. Je to jako s tím Werichovým bojem proti blbosti, který se nikdy nemůže vyhrát, ale také se s ním nikdy nesmí přestat.

Žádným převratem se nevybuduje království Boží na zemi. Pravda, která vítězí, jak čteme na prezident-ské standartě, je pravda Boží. Alespoň tak to myslel Hus, z jehož hesla na standartě vypadlo to nejdůležitější slovo, totiž „Páně“. A pravda Páně vítězí až v eschatologické dimenzi, konečně její vítězství je stále za obzorem.

Na chvíli jsme podlehli nadšení asi všech revolu-onářů, kteří se domnívali, že na troskách starého světa automaticky vyroste něco lepšího. Při tom jsme zase jednou opřažovali své národní mýty, že my, Češi, jsme vepředu a ukazujeme druhým nové cesty. Teď víme, že to byla iluze a máme z toho korovinu. Díky tomu však máme šanci být dospělější, bohdá moudřejší. Možná, že i tohle se vlastně povedlo.

Zdeněk Susa, lékař a spolkový kurátor ČČE

Středa 22. 11. 1989

Snímek Petr Mazanec

(bez přívlastků) natolik, že jim nedovolily korigovat omyly, není divu, že jsme tam, kde jsme. Zda však mohla transformace probíhat jinak, je jen otázkou hypotetickou. Mohla možná probíhat lépe, ale také hůř. Problémy v sousedních zemích jsou v podstatě identické už proto, že nikde nebylo možno opít se o jakoukoli zkušenost.

Dobrou zprávou byl náš vstup do NATO, byť možná víc z důvodů strategických než ze sympatií Západu k našim opatrným touhám. Důkaz: ačkoli jde o historický přerýv, národ netančil na ulicích, ale přijal vstup s netečností ovčí.

Pokud jde o církev, podařilo se jí vybudovat vlastní školství, vysvětlit slovy jáhnu, obnovit charitativní činnost, vydat ohromující množství dříve zakázaných knih, rekonstruovat, ale i postavit nové kostely. Přesto ztratila kredit hned ze dvou důvodů: nechala se vlákat do mediální pastí restitucí dokonce za příspěví či mlčení značné části křesťanský orientovaných intelektuálů a politiku zaměřovaných do liberalismu, o jehož tradiční animozity k církvím není pochyb. Přitom šlo o právo a spravedlnost, nejen o samotnou církev. Za druhé se v církvi nepodařilo najít jazyk komunikace se sekularizovanou společností, často ani s věřícími. Promlouvala jazykem zapovězeným v daleké minulosti, jímž není možno odpovídat na problémy života tady a teď. Nevyužila ani veřejné mediální prostředky k hlášení své nezastupitelnosti, spíš naopak. Např. rozhlasové přenosy bohoslužeb jsou homileticky v tomto směru až otravné, natož aby jimi církev vzrušovala, podněcovala, přitahovala.

Naši společnosti mnohdy chybí síla naděje, jsme zavinuti do vlastního sobectví, a tak jako národ nevesele vymíráme. Jaký tedy div, že býváme často jakoby lapeni do sítě „kultury smrti“ a pravá radost Ducha, radost obdarování nám bývá na hony vzdálena.

Co se daří a jaká jsou s tím spjata rizika?

Jsem šťasten, že žiji v zemi, kde se už nemusí lhat z obav o vlastní existenci a o své blízké. Bolužel se často jen řeční a skutky se potloukají daleko za pěknými verbálními projevy. Zvykáme si na pluralismus jak v občanské společnosti, tak uvnitř církve. S tím je ale spojeno nebezpečí, že si ne vždy dostatečně uvědomujeme vlastní národní či křesťanskou identitu. Učíme se úctě k menšině. Bereme mnohem vážněji svou zodpovědnost za stvoření. Začínáme si vážit práce. Už dávno nespolehnáme tolik na stát, na politiky, na „centrum“, a bereme den po dni stále více věci do vlastních rukou. Prožíváme jakousi „decentralizaci myšlení“, která je nutným průvodním jevem předlouhého procesu „odtotalitnění“. Krátce řečeno: jsme chudší o mnoho iluzí, ale bohatší o cenné zkušenosti, a hlavně – stojíme nohama na zemi.

Čtírad Václav Pospíšil

františkánský kněz, docent dogmatické teologie

■ ■ ■
Podařilo se nám překonat řadu těžkých traumat: třeba ropný šok, který k nám dorazil s pětadvacetiletým zpožděním, rozpad východních trhů nebo redukci zemědělství. Zejména v prvním období tu byl úžasný rozmach drobného podnikání, většinou po-

KULTURA, UMĚNÍ, RECENZE

Člověk není podřízen jen objektivnímu zákonu, ale je také subjektem. Lidské jednání má v sobě také subjektivní aspekt vědomí a svobody, nelze je tedy chápat pouze z toho, co objektivně způsobuje. Subjektivita a objektivita jsou dva nezrušitelné póly jednoho lidského činu. V křesťanské morálnosti nejde pouze o normy, ale také o subjektivní a personální momenty. Právě o tom pojednává kniha innsbruckého morálního teologa H. Rottera.

Personalistický aspekt je velmi podstatným hlediskem mravnosti. Zahnuje druhého člověka s jeho svobodným postojem, kterým se já obrací směrem k Ty, a také dějinnou perspektivu, v níž se osoba a každý personální akt nachází, neboť jediné ze vztahu k minulosti a budoucnosti vyplývá správný vztah k přítomnosti. Velký význam má i tělesnost osoby, která podléhá nejen zákonům ducha, ale také materiální tělesnosti – s tím úzce souvisí citlivost k utrpení a bolesti. Lidská osoba je konečně též konstituovaná vztahem k transcendenci, k personálnímu Bohu, který se zjevil v konkrétních dějinách lidstva.

Dějiny křesťanské teologie a filosofie jsou na rozdíl od velkých nekřesťanských náboženství dějinami personálního myšlení, které reflektuje osobnost v jejích jednotlivých aspektech, ale skutečnost osoby se musela nejdříve dostat do povědomí jako obsah a pojem. Personalismus ve formě filozoficko-teologického

Katolická morálka s lidskou tváří

proudu vznikl až ve 20. století. V personálním myšlení je důležité vypracování interpersonálního vztahu, mluvíme o dialogickém personalismu. Jako hlavní charakteristiky osoby se ukázaly individualita, jedinečnost, vztah k Ty, jazyku, dějinám. Mezi jednoznačné pojmy personální etiky patří povolání a láska.

Jak dalece přesahuje moderní personální myšlení scholastickou tradici, lze ozejmit srovnáním Tomáše Akvinského s Martinem Buberem. Tomáš definuje poznání jako vztah subjektu k věci, zdůrazňuje pravdivost, objektivní hledisko, věčnost. Buber vychází ze vztahu mezi já a Ty, vyzdvihuje osobní stránku poznání, komunikaci, rozhovor, otevření, setkání. Proto by se současná morální teologie na rozdíl od dogmatiky neměla vázat pouze k učení Tomáše Akvinského, neboť i v dobách vrcholné scholastiky existovaly jiné myšlenkové směry. Alternativu k aristotelско-tomistické škole představuje augustínovo-sko-františkánská tradice, vycházející právě z osoby.

Personalistické etice je vytýkáno, že špatně

chápe, případně zanedbává objektivní normy. Avšak je třeba si uvědomit, že splnění určité normy může být mravně správné, ale i též mravně indiferentní nebo dokonce špatné. Rozhodující není pouze vnější podoba jednání, ale vnitřní postoj. K další výuce patří údajná relativizace objektivních mravních norem ze strany personální etiky. Avšak problém odůvodněného odklonu od normy existuje i v normativní morálce. Skutečnost, že doslovné dodržování všech norem není vždy možné, vedla ke vzniku různých „morálních systémů“ (např. rigorismus, laxismus) a zdůrazňování odpovědnosti jednotlivce v komplikované situaci. S tím souvisí učení o epikii, jež dává velký prostor individuálnímu uvážení. Morálka příliš omezená na zákony a normy vede k laxnosti, neboť málo přihlíží k lásce, povolání, odpovědnosti za druhé, k hledání Boží vůle. Má spíše tendenci uchylovat se k různým fintám.

V tomto smyslu je personalistická morálka přísnější než normativní morálka. Aniž relativizuje zákony, zdůrazňuje vedle nich další perspektivy mravního uskutečnění, v první řadě svědomí. Lidský život nelze exaktně převést na litery, formulace a paragrafy. Je však třeba dodat, že etické postoje se musí vyvíjet, ne ovšem nějakými velkými skoky.

S tím souvisí problém situační etiky, která se vyskytuje jak v extrémních, tak i v křesťanských formách. Popřením univerzální normy a zdůrazňováním jedinečnosti já nebo situace upadá do jednostrannosti, když zcela pomíjí vztah k Ty, odpovědnost a sociální kontext. S jedním však lze souhlasit: mravní rozhodnutí vždy obsahuje něco jedinečného a tvůrčího.

Kateřina Tetivová

Hans ROTTER SJ, *Osoba a etika*, CDK, Brno 1997

Knihy,

KTEROU BYSTE NEMĚLI PŘEHLEDNOUT

Vybírá Jaroslav Med

Chceme-li v tomto sloupku upozorňovat především a zejména na autory, jejichž dílo vyrůstá z křesťanských tradic, bylo by bezmála nehorázným opomenutím, kdybychom zde nezaregistrovali tak výraznou osobnost, jako je bezesporu básník Jiří Kuběna. Od tohoto autora vyšly nedávno dokonce dvě knihy, na něž bych chtěl naše čtenáře upozornit: obsáhlý soubor jeho básnické tvorby z let 1962–1964 pod názvem *Jiří Kuběna – dílo II* (nakladatelství Vetus Via 1998) a neméně rozsáhlý svazek rozhovorů a publicistických textů *Paní Na Duze* (nakladatelství Petrov 1998).

Jiří Kuběna je velice složitě strukturovaná osobnost: jeho přítel Václav Havel ho označil za jednoho z „neřazených outsiderů české poezie“, zároveň je však nesporně jednou z nejcharismatictějších kulturních osobností u nás, zejména na Moravě, kde inicioval celou řadu samizdatových i polistopadových kulturních aktivit (byl spoluzakladatelem časopisu *Proglas*, je šéfredaktorem revue *Box*, iniciovatelem celostátního setkání básníků na Bílově atd.). Zdálnivá paradoxnost jeho zjevu se promítá i do jeho poezie: svůj básnický rodný podmiňuje iniciačním vlivem Nezvalovým a Demlovým, přičemž je jeho poezie prosycena duchem ortodoxní katolictví a má ve všem vsudy sakrální ráz; v Kuběnově poezii je poezie živoucí zpodobnění Bohu, je „znamením Ducha na oltáři tváře“ a „musí slavit Boha ve světě bez Boha“.

Přes ona sakrální východiska nejsou jeho verše v žádném případě typickou náboženskou poezií, jak je běžně dienářsky chápána. Kuběnovy velmi složitě komponované verše, plné vnitřních rýmů, paralelismů i aluzí a mnohoznačných odkazů k nejruznejším kulturním vrstvám (návržnost na antiku je oči vidná) jakoby svou kompoziční stavbu mnohotvárností navazovaly na princip středověké katedrály. Neustálé tvarové variace (zejména na sonet) dokládají mnohotvárnost stvoření, které ovšem stále trvá jen díky pevnému Božínmu řádu, jenž je základní intencí každé trvalosti. Uprostřed postmoderní roufalosti relativizovat vše chápe Kuběna – „umělec slova vtěleného“ – ono biblické „na počátku bylo Slovo“ nejen v jeho teologické dimenzi, ale také jako základní východisko své poetiky, a tak představuje v současné české poezii zcela ojedinělý tvůrčí typ, připomínající svým dílem onu prapůvodní jednotu sakrálního s estetickým. I když mnohdy rys Kuběnovy poezie dokládá básnickou experimentující modernost, ta je ovšem vždy moderností obrněnou protimodernistickým konzervatismem, chápajícím jazyk básně jako „formu existence Slova na zemi vůbec“.

Pro pochopení a hlubší vzhled do Kuběnovy básnické tvorby je neobyčejně cenný právě výše zmíněný svazek *Paní Na Duze* (věnovaný Panně Marii Bílovské), v němž jsou obsaženy nejen básnickovy rozhovory a literární studie, ale i důležité reflexe o literární tvorbě vlastní i cizí. J. Kuběna zde podává mnohá svědectví o své vyhraněné a nekompromisní katolické, jaká v naší kultuře nemá obdobu od dob staroférického Josefa Floriana. Tvrdí se stavit proti relativismu moderního umění (v tomto smyslu má blízko k filozofickým premisám Rio Preissnera) a zcela v „protisměru“ dnešního uvažování staví na dogmatu církve jako na nezvratelném „axiomu duchovního života“. Proto zní zcela přirozeně a přesvědčivě jeho slova – „učiníme ze svého srdce Příbytek Boží a ze svého těla Chrást Ducha Svatého a naše novobabylonské tržnice přerostou pak samy do basilik a katedrál, aniž to zpozorujeme“ – která můžeme vnímat jako důkaz o nevyhasínající síle každé opravdové spirituality, stane-li se živou součástí lidského života.

Jan Rojt

Malý průvodce po křesťanské

IKONOGRAFIE Kristovo dětství – Jezulátko

Samostatné zobrazení Jezulátka patří mezi devoční typy a objevuje se až na počátku 14. století. Kult Jezulátka se šířil zejména z prostředí ženských klášterů (viz například Jezulátko Margarety Ebnerové v klášteře dominikánek Maria Medingen, 1344), kde se objevoval v čtených vizích jeptišek, jež pramenily z hlubokého spoluprožívání Kristova lidství.

Nelze pominout ani vliv paraliturgických her při vánočních svátcích, kdy z břícha sochy těhotné Panny Marie (Maria gravida) bylo vytaženo malé Jezulátko, a to pak zabalené do povijanu položeno do jesli nebo do umělecky zivámně kolébky (viz tzv. Vídeňská kolébka v Bavorském národním muzeu v Mnichově, kol. 1340). Tyto sošky ještě neměly podstavec, který se objevuje až v 15. století, kdy byla Jezulátka stavěna na oltáře. Sošky Jezulátka se ve středověku obvykle vyřezávaly ze dřeva a potom se oblékaly, takže Ježíšek byl většinou zobrazen zcela nahý, případně s rouškou.

V rukou malíckého Spasitele se objevují různé atributy, jako jablko (Kristus jako „nový Adam“), sířera s křížkem (Pantokrator), kříž (předznamenání Ukřižování), vinný hrozen (poukaz na eucharistii), přáček – stěhlík (symbol utrpení), kniha (proročské knihy) či Jezulátko rukou pouze žehná. Vzácně si také hraje se zvířaty či ovocem. V baroku se stal velmi oblíbený motiv Jezulátka zašlapávajícího hada (symbol vítězství nad dědičným hříchem). Zvláštní forma zobrazení Jezulátka uprostřed nástroju umučení se objevuje v 15. století – známe ji zejména z grafiky.

Renesanční a barokní umělci s oblibou zobrazovali malíckého Spasitele spícího na kříži či ležícího, vzácněji uprostřed srdce, jak se můžeme přesvědčit na rytinách z dílny nizozemské rodiny Wierixu a u nás později na grafických listech Antonína Birkharta. Zjevení Jezulátka je součástí legendárních životopisů i ikonografie mnoha světců, připomeňme si například františkana sv. Antonína Paduánského či kapucína sv. Felixe z Cantalieu.

V pražském karmelitánském kostele Panny Marie Vítězné je veřejně uctívána zázračná socha Pražského Jezulátka. Tuto drobnou sošku „malého Pražánka“ uctívají věřící po celém světě, zejména v Jižní Americe a na Filipínách. Vybavena je z vosku modelovaným na dřevěném jádře.

Podle mladší tradice tuto sošku darovala velká ctitelka Jezulátka

sv. Terezie z Avilly jako svatební dar své příznivkyni Isabele Manriquez de Lara, která ji měla předat své dceři Marii Manriquez de Lara při svaatbě s nejvyšším kancléřem Království českého Vratislavem z Pernštejna. Skutečnost hude poněkud prozaičtější, neboť dona Isabela byla ve Španělsku obviněna inkvizicí z valdensství a žádná zmínka o přátelství se španělskou světicí se v historických záznamech neobjevuje. Jiná legenda praví o tom, že Pražské Jezulátko vymodeloval již ve 12. století zbožný andaluský mnich.

Další osudy Jezulátka jsou pak známy poměrně dobře. Zbožná paní Marie Manrique de Lara věnovala Jezulátko své dceři při druhé svaatbě s katolíkem Zdenkem Vojtěchem z Lobkovic, a protože neměla dceru, již by opět Jezulátko předala, darovala ho roku 1628 klášteru karmelitů, kde je na nádherném pozdně barokním oltáři uctíváno dodnes. Za zmínku stojí „bohbatý šatník“ Jezulátka, v němž jsou obléčky počínaje 18. stoletím. Jezulátko dokonce obdrželo od Bernarda Ignáce z Martinic zmenšenou repliku řádu Zlatého rouna.

Během 17. a 18. století vznikly četné repliky sošky, které se rozšířily po celém světě, podobně jako tištěné svatební obrázky. Věhlasem konkuruje Pražskému Jezulátku snad jen Jezulátko v Salcburku. Složitý ikonografický program s tematikou Emmanuela se objevuje na nástropech malbách Jiřího Viléma Neunhertze v klášterním kostele cisterciáku ve slezském Křesově.

V Itálii se již od 14. století objevují zobrazení dítěte Ježíše s malým Janem Křtitelem. Na Západě byl velmi oblíben motiv Infancia Christi – Panna Maria vede za ruku malého Ježíška. V Čechách se s takovým motivem setkáváme v reprezentativní podobě na nástěnné malbě v kapitulní síni sázavského kláštera (70. léta 14. století). Poměrně vzácné se v malbě i plastice vyskytuje námět malého Krista učícího se chodit v chodítku, doprovod mu obstarávají andělé. Na Východě jsou izolovaná vyobrazení malého Krista známa buď v podobě poprsí Emmanuela v medailónu, nahé postavy Ježíška ležícího na diskoi (symbol eucharistie) vedle kalicha na oltáři (tzv. Melismos či Amnos), či ležícího na lůžku s otevřenými očima (Anapason).

ho se chodit v chodítku, doprovod mu obstarávají andělé. Na Východě jsou izolovaná vyobrazení malého Krista známa buď v podobě poprsí Emmanuela v medailónu, nahé postavy Ježíška ležícího na diskoi (symbol eucharistie) vedle kalicha na oltáři (tzv. Melismos či Amnos), či ležícího na lůžku s otevřenými očima (Anapason).

KOSTEL není MUZEUM

Jako externí poradce památkové péče byl jsem nejdnou přitomen vzrušenému jednání, které vyvrcholilo rozhořčeným prohlášením duchovního správce, usilujícího o prosazení jeho záměru, z uměleckého pohledu ne zcela správných: „Kostel není muzeum“. Tento argument byl vysloven obvykle v silném afektu a proto působil na mne jako na věřícího přesvědčivě, poněvadž jsem si vzpomněl na kostely v Sovětském svazu, přeměněné potupným způsobem na muzea. Poněvadž se však s tímto argumentem setkávám stále, přemýšlel jsem nad ním a došel k závěru, že jde vlastně o demagogickou polopravdu.

Mám velkou úctu ke kněžím, ale nechápu, proč si někteří z nich osvojují právo být posledními arbitry i v otázkách uměleckých. Potřebují-li opravit elektrické vedení na fáře nebo odstranit závalu na autě, dají si vždy rádi poradit od odborníka. Jde-li však o obraz, sochu, zábradlí, výmalbu nebo varhany, jsou přesvědčeni, že jejich názor, diktovaný čirým liturgickým pragmatismem (potřebují to a nemám na to peníze) a často i nedostatkem vkusu, je jediný správný.

Poněvadž jsem nikdy nebyl zaměstnancem památkářů, ale pouze jejich dobrovolným, neplaceným poradcem ve věci historických varhan, mohu svobodně prohlásit, že ne všechny rady a závěry památkářů při řešení problémů v sakrálních objektech respektovaly aktuální potřeby liturgie a věřících. Na druhé straně však jsem se setkal u některých kněží s přímo cynickým postojem k uměleckým hodnotám. Narazil-li na sebe neústupnost ryze pragmaticky myslícího kněze a pouze esteticky uvažujícího památkáře-ateisty, končí záležitost všelijak a jedna strana pak pomlouvá druhou. Proto je mezi kněžstvem zakořeněná snaha obejít památkáře a nějak na ně vyzrát. I mezi laiky je pak označení „památkář“ užíváno skoro jako nadávka. Mezi památkáři se zase ví, že někteří kněží jsou pro památky přímo nebezpeční. Neschopnost porozumění a pochopení mezi oběma stranami neslouží ani církvi ani památkářům ke cti. Při tom se téměř vždy dá najít nějaké řešení, které uspokojí obě strany.

Církev spravuje velkou část kulturněhistorického dědictví našeho národa, což je dáno jejím celospolečenským významem v minulosti. Nejsem si však jist, zda je pro ni šťastím vlastnit takové množství historických budov, nabitých uměleckými předměty. Tyto památky dokumentují křesťanskou minulost našeho národa a jsou věcí drahé i proto, že jsou za staletí „promodlené“. Na druhé straně jsou tyto památky odkřesťanštěnému národu víceméně lhostejné a jsou respektovány jen kvůli své estetické hodnotě. Kdysi utlačovaní evangeličtí bratři mají sice kostely velmi střízlivě vyzdobené, zato účelně vybavené společenskými prostory a sociálním zázemím pro potřeby svých věřících. Víceúčelové zázemí se stává teprve nyní rysem i našich nových kostelů. Co však počít s umělecky a historicky vzácnou vzácnou stavbou, ve které je ukrutná zima i v létě, kde je málo míst k sezení, kde jsou problémy s ozvučením atd.? A co když kapacita těchto staveb daleko převyšuje potřeby věřících? Bojím se, že v budoucnu budeme muset tyto otázky hojně řešit. Dosud však tyto památky vlastníme a musíme se o ně podle svých možností starat. Vlastník musí minimálně vědět, že jde o památku, ať už její uměleckou hodnotu chápe nebo ne, a podle toho s ní musí zacházet.

Vraťme se však ke kostelu jako k muzeu. Kostel, ve kterém je Bůh přítomen ve svatostánku, není pro věřícího muzeem. Domem Božím přestává být tehdy, když je svatostánek prázdný. Muzeem je v očích člověka bez víry, i když je ve svatostán-

Ilustrační snímky Jaroslav Hodík

ku Bůh. Vidíme tedy, že šetné zachování historického mobiliáře není důvodem k tomu, aby se kostel stal muzeem. Zda je nebo není muzeem, je dáno postojem a chováním těch, kteří do něho vstupují. Pro věřícího nebude žádný kostel, ve kterém je Nejsvětější svátost, muzeem, pro člověka bez vyznání bude naopak každý kostel jen turistickou pozoruhodností nebo muzeem svého druhu, ve kterém navíc postrádá popisky předmětů.

Těšil jsem se jednou, že prožiji svatoodušní liturgii ve florentském dómu. Byl jsem však mši ve Florencii hluboce rozčarován a litoval jsem, že nejsem v některém vesnickém kostele doma. Přes výstražné nápisy, že během bohoslužby není prohlídka dovolena a přes dozorce u vchodu, valily se katedrálu tisíce lhostejných turistů z celého světa. Jejich kroky a bezostyšný hovor vytvářel hluk, jakoby kolem kostela projížděla kolona tanků, ve kterém hlas arcibiskupa a zpěváků téměř zanikal. Bylo takřka nemožné soustředit se na modlitbu, poněvadž proudící davy se nechávaly ani tak, jak se má slušný člověk chovat v muzeu. Také Sv. Petr v Římě byl pro mne, a nejen pro

mne, zklamáním. Kolosální proměnný prostor s takovým turistickým provozem, že posvátnost místa si člověk musel přimyslet. Ale nechodme daleko. To, co věřící musí snášet při návštěvě Sv. Víty v Praze mimo slavnostní bohoslužbu, je neméně otřesné. Na těchto příkladech vidíme, že to, co dekaralizuje chrámový prostor, není umění, ale postoj lidí k posvátnu a v širším smyslu ke všemu duchovnímu, což se vztahuje i na umění.

Ostatně co je na muzeu špatného? Je vnímání uměleckých hodnot a úcta k nim v rozporu s vírou? Budou-li se nevěřící chovat v našich kostelích tak, jako se chovají v Národní galerii, nebude to Boha urážet. Chceme-li, aby kostel byl krásný, a to chtěli křesťané ve všech dobách, vyzdobíme jej tím, co máme nejlepšího: uměním. Při tom si uvědomujeme, že umění samo netvoří podstatu domu Božího, ale je jen projevem naší úcty k Němu. Aby se kostel stal i pro ateistu něčím víc než muzeem, k tomu nepomůže odstranit kazatelnu, postavit oltář k lidu nebo modernizovat varhany.

Smysl pro umění nebyl dán každému, ale dá se v lidech probudit a pěstovat. Ale také prostředí, kde se lidé scházejí k bohoslužbě, by k tomu mělo lidí vést. Jistě existují lidé, kteří umělecké hodnoty nechápou. Ti by však měli být poučeni o tom, že umění má alespoň pekuniární hodnotu. Zloději uměleckých předmětů zpravidla nebyvají znalci umění, ale pracují podle přesných pokynů svých poučených šéfů. Kněz nerozumějící umění by proto minimálně měl vědět, co má v kostele umělecky cenného, a že s tím nemůže volně disponovat jako s kobercem nebo mikrofonom.

Nevím, zda a jakým způsobem jsou budoucí kněží poučováni o umění. Ohávám se jen, že předmět, který by se nazýval dějiny křesťanského umění, by byl jedním z těch, na který by po vykonané zkoušce rychle zapomněli. Výchova k chápání uměleckých hodnot trochu připomíná víru. Pouhé studium teologické literatury nestačí k tomu, aby člověk uvěřil a učebnice dějin umění nemusí u každého vypěstovat cit pro umění. Jak víra, tak vztah k umění je cosi výsostně osobního, nedá se získat studiem, tím méně naučit. V případě umění by měl necitlivý jedinec alespoň pokorně uznat, že jde o speciální oblast, které rozumějí někteří lidé lépe než on, a dát si jimi poradit.

Jiří Sehnal

S HAVLY O VÍŘE

Jak smýšlejí Václav a Ivan Havlové o víře, o Bohu atd., to se snažil vypátrat Radim Palouš. Sálh k Zánru „dálkového rozhovoru“, tj. fiktivního interview, sestaveného z výroků obou „respondentů“, které vybral z jejich publikovaných textů. Ty pak sřetěžil

tak, aby vznikla souvislá úvaha, mající podobu rozhovoru s ním, s Radimem Paloušem. Sám zůstává spíše v pozadí: jeho vstupy (připomenutí, otázky a jen občas komentující glosy) mají jedinou funkci, totiž udržet onu souvislost. – Proč to tak udělal? Proč si s nimi raději nepopovídal rovnou? Jen se dohadují: oha se již k zvolenému předmětu vyjádřili vícekrát, sice porůznu, roztroušeně, zato tak, že by to asi nedokázali líp.

Autor si uvědomuje, že jde o rekonstrukci, tedy o artefakt, a aby na to čtenář nezapomněl a nezačal si myslet, že jde o skutečné interview, nechá Václava Havla promlouvat v druhé mluvnické osobě (tam, kde fiktivně dotazovaný hovoří o sobě samém). Čtenář si na to musí zvyknout, ale myslím, že tak učiní rád, protože tento rozhovor na dálku mu přiblíží myšlenky prezidenta republiky o nejdůležitějších věcech v podobě souvislejší než jiné texty.

Je známo, že styl myšlení a jeho vyjadřování je u Václava Havla inspirován fenomenologickou a existenciální filozofií, zejména Heideggerem, že to, co jiní formulují jako vysoce abstraktní ideu, on vyjádří raději básnickou

metaforou. Někteří mu to mají nevímproč za zlé, ale patří to k jeho naturelu a při jeho bytostném odporu k ustáleným formám a k svažujícím ideologiím mu tento způsob zjednáva pocit volnosti a umožňuje uvažovat angažovaně, nedistancovaně, tedy osobně.

Je až překvapivé, jak je Václav Havel tam, kde hovoří o člověku, o světě (my bychom řekli: o Stvoření) nadán vnitřností, kterou bychom mohli klidně nazvat „křesťanským

pohledem“. Není to ovšem pohled, jaký je vlastní pouhému pozorovateli či komentátorovi a jemuž hrozí sesuv do podoby diváctví, ba zvelounství. Tento je hluboce angažovaný odezvou; spíše než „křesťanský pohled“ mohli bychom říci „křesťanská odpověď“. – Zatímco Václav Havel ve Stvoření neomylně rozpoznává dílo Boží a tento jeho status obhajuje s podstoupením rizika, o jeho zdroji, tedy o Stvořiteli, hovoří jen málo, jaksi plaše, výra-

Z myšlenek Václava Havla:

- Moderní člověk, omámen výkony vlastního ducha, novověkou vědou a technikou, zapomíná, že jeho vědění má meze, že za těmito hranicemi je velké tajemství a že existuje cosi vyššího a nekonečně dimenznějšího, než je lidský rozum.
- Bytí má mnoho tváří, nastavuje nám vždy tu, které jsme sami nějak otevřeli: jakákoli absolutizace jedné roviny nazírání, jedné perspektivy, jedné „tváře“ vede zákonitě na zcestí.
- Polyfonie bytí může sice znamenat pluralismus různých výpovědí o něm, a tedy pluralismus pohledů, avšak narok pravdy jako takové zůstává ve všech možných poctivých přístupech naprostý a neměnný a není relativní.
- Ideu lidských práv nevyrůstá z falešné pýchy člověka jako pána tvorstva, ale naopak z jeho respektu k nadosobní autoritě, z respektu lidského ducha k duchu veškerého stvoření.
- Je nejvyšší problematické a nebezpečné klást proti sobě politiku a morálku. Mravnost i nemravnost má své přímé politické důsledky a politická rozhodnutí mají naopak své přímé důsledky mravní. Oddělovat politiku od mravnosti a tvrdit, že to jsou dvě různé věci, je nesmysl.
- Naděje není optimismus. Není to přesvědčení, že něco dobře dopadne, ale jistota, že má něco smysl.
- Otevřená a reflektovaná víra ve smysl veškerenstva je také radost, je nehlubším a nejpevnějším „zážitkem smysluplnosti“, mírem duše, radostí z bytí. Podat-li se to člověku, pak všechno pobytové strádání přestává být strádáním, ale stává se tím, čemu křesťané říkají milost, jde o nejvyšší radost ze zázraku světa a ze svého já.

zivem velice šetří a ponechává nás všetečné na pochybách, proč tak činí. Je to týž postoj, jakého si povšiml Patočka u Masaryka, o němž jednou prohlásil, že „zmizí před tím hlavním“? Anebo je to obava, že slovo jednou vyslovené je v nebezpečí, že ztratí spojení s tím, co chtělo vyslovit a stane se vyprázdněným samoúčelem, tedy obavou „brát jméno Boží nadarmo“? Nevíme a nepatříme, abychom si sami nepočínali jeho zvelouni, nicméně toto napětí v prezidentově duchovním světě existuje, a nejen v tom jeho. Pokud správně rozumím, má Tomáš Halík pro tuto polohu označení „plachá zbožnost“.

Ivan Havel uvažuje a vyjadřuje se tak, že rekonstrukci jeho výroků mohl vzniknout útvar, který se více podobá klasickému dialogu. V jiném ohledu s ním však má autor pořízení nesnadnější. Ivan Havel totiž vsadil s většinou rozhodností na „paradigma vědy“ a v rozhovoru s ním se věda i víra stávají konkurentkami, zatímco on váží předností jedné i druhé (aniž by byl té druhé zásadně uzavřen). Na rozdíl od Václava, jehož myšlenkám byl Radim Palouš kým na způsob porodní báby, v Ivanově případě zasahuje často „za sebe“, a tak se mu stává rovnocenným partnerem dialogu. I zde má však čtenář zřetelný pocit, že „poslední slovo“ ještě nepadlo.

Tato útlá (a levná) knížka je hutná. Čtenář, který je ochoten nechat se jí přimět ke krátkému zastavení, pojednou zjistí – k svému spěchu – že má novou chuť uvažovat o těch nejdůležitějších věcech sám a po svém.

Radim PALOÚŠ: *Hovory s Havly* (Dálkové rozhovory s Václavem Havlem a s Ivanem M. Havlem). Vydal Zdeněk Susa, Středokluky 1999

Petr Příhoda

Jak nalézt Boha? Otázka tak prostá a tak hluboká! Pokusím se na ni odpovědět zamyšlením nad svou cestou víry.

Můj život není příliš odlišný od vašeho. Moje specifická odpovědnost pastýře se může od vaší odlišovat, ale stojím před stejnými lidskými problémy, jako vy. Zachytil mne vír práce a služby. Občas jsem ustrašen a zmaten rychlými změnami uvnitř společnosti a po celém světě. Mohu se na cestě křesťana ztratit právě tak, jako kdokoli jiný.

Stejně jako vy, i já jsem se někdy ptal: „Patří to všechno k životu?“ Mých čtyřiačtyřicet let kněžství a třicet let v biskupském úřadě je poznamenáno hledáním Pána, upřímnou snahou žít v souladu s evangeliem. Často se však zdálo, že mé hledání mne vede spíše do temnoty, než ke světlu. Cítil jsem se otlučen a bombardován problémy spojenými s mou službou. Často jsem cítil, že jdu sám.

Jednou, když jsem byl ještě arcibiskupem v Cincinnati, jsem si uvědomil, že trvale vybižím druhé k modlitbě – často, denně jsem kázal o důležitosti modlitby, o významu blízkého vztahu k Bohu. Nevěnoval jsem však dostatek času modlitbě ve vlastní životě! O něco později jsem obědval s několika kněžskými přáteli, kteří byli skutečnými lidmi modlitby. Svěřil jsem jim své dilema a oni mi radili, abych jednal podle svého přání: mít přiměřený a kvalitní čas pro modlitbu, neboť to je pro křesťanský život vskutku podstatné.

Nášťstí jsem je poslechl. S jejich povzbuzením a podporou jsem se rozhodl věnovat modlitbě každý den hodinu, první hodinu každého rána, než se mne zmocní tlak povinností. Kromě růžence a liturgie hodin jsem používal Písmo jako východní bod meditativní modlitby.

Na počátku tohoto nového stylu modliteb jsem si začal uvědomovat, jak často jsem hledal Boha kdekoli jinde než uprostřed své denní cesty. Uvědomil jsem si, že jsem často hledal únik před obtížemi a utrpením, s nimiž jsem se denně ve své službě setkával. Měl jsem sklon považovat svou službu za výhradně svou, ne za Pánovu.

Zkrátka, uvědomil jsem si, že nejdu sám! Bůh je se mnou. Svým slovem mi pomáhá, abych zůstal na správné cestě. Při každodenním lámání chleba sytí Zmrtvýchvstalý Pán nehlubší

MALÁ ŠKOLA MODLITBY

**Jak
mohu
nalézt
Boha?**

hlad mého srdce a ducha. A Duch svatý mi dává vše potřebné, abych účinně vykonával svou pastorační službu.

Mohu vás ujistit, že moje hledání Boha pokračuje: nehlédám však v takové dálné a šíři. Hledání mne vede do nejskrytějších hlubin duše, kde jsem se naučil být potichu a naslouchat Pánu, který ke mně mluví v lidech a událostech kolem mne. Naučil jsem se rozumět Pánově přítomnosti tam, kde jsem dříve často zakoušel jeho nepřítomnost. Modlitbou jsem se naučil znát a přijímat sebe.

Rovněž jsem se naučil poznávat jeho v „cizincích“, které potkávám na cestě: v ostatních poutnících, mých bratrích

a sestrách. Víím, že sdíleji má hledání, má dilemata a mé nejhlubší touhy. Od některých z nich se dozvídám více o Pánu Ježíši a jeho evangeliu. Jiným hlásám Dobrou novinu, kterou jsem slyšel a kterou slyším dál.

Během posledních let jsem se trvale snažil vstoupit modlitbou do užšího společenství s Bohem tak, aby žádná část mého života, žádná část mne samého, nebyla vyloučena ze vztahu k Bohu. Toto hledání jednoty bylo vzrušující, oživující a ochrannou zkušeností.

V posledních dvou a půl letech mne denní modlitba poplávala ve dvou různých zkušenostech, které jsou dobře známy.

První z nich bylo obvinění, že jsem před lety sexuálně zneužíval kolegu ze semináře jménem Steven Cook. Ač jsem věděl, že obvinění je falešné, rychle se z něho stal „velký případ“ ve Spojených státech u po celém světě. Přes svou nevinu jsem byl ponižován a zastrášován. Navíc byl ohrožen i můj úřad, přinejmenším do doby, než bylo obvinění vyvráceno. Před svou smrtí se Steven se mnou v modlitbě smířil.

Druhá záležitost přišla v červnu 1995, kdy jsem se dozvěděl, že mám zhoubný nádor pankreatu. Podstoupil jsem radikální chirurgickou léčbu, ozařování a chemoterapii. Neočekávaná zpráva, že mám agresivní formu rakoviny, znamenala, že stojím tvář v tvář blízké smrti. V rekonvalescenci se má perspektiva života a služby prohloubila: stál jsem tvář v tvář smrti, jako nikdy předtím.

V podstatě to byla víra, která mi umožnila pozitivně zvládnout tyto dvě události. V zážitku těchto traumat jsem doslova cítil Boží přítomnost. Jako by mi Bůh říkal: „Neopustíš tě, půjdu s tebou a pomohu ti v tom všem“. Můj život to ohromně změnilo.

I dále nacházím Boha v událostech a lidech svého denního života. Zvláště v okamžicích strachu, úzkosti, bolesti a utrpení se Ukřižovaný a Zmrtvýchvstalý Pán Ježíš stal důvěrnou částí mého života, zdrojem síly, odvahy a naděje.

Joseph kardinál Bernardin

Převzato z časopisu amerických jezuitů *America*. Autor, chicagský arcibiskup (+ 1997), byl jednou z předních osobností katolické církve v USA. Přel. M. Voplakal.

Ad:

O spiritualitě laiků

Perspektivy 5/1999

Chtěl bych vám poděkovat za vaši snahu diskutovat o otázkách naší církve v současnosti. V posledních Perspektivách je skvělý článek O spiritualitě laiků. Problémy, o nichž se autor zmíní, pocítuji tímto způsobem i já sám (a řada mých známých) a někdy let už o nich přemýšlím. A přitom nejsem člověkem přilým do církve „ze světa“, ale byl jsem ve více od malička vychováván. Opravdu nám chybí spiritualita laiků a mnohé z nabízených rad jsou velmi povrchní. Ale problém se mi zdá ještě hlubší: připadá mně, že naši církev (alespoň v Čechách a na Moravě) chybí koncepcí. Nemáme dostatečný „tah na branku“. Kolikrát se třeba během přípravy na biřmování vytvořily skupinky mládeže, které se mohly setkávat dál, ale po biřmování se opět přešlo do normálu, kdy lidé chodí do kostela, ale o víře se spolu nebaví.

Opravdu bych nechtěl, aby můj dopis vyzněl pesimisticky. Věřím totiž, že Bůh nás vede i přes naše klopýtání. Ale přesto: onu cílevědomost a větší „tah na branku“ vidím jen v různých charismatických hnutích a komunitách, ne však v obyčejných farnostech. Ostatně článek Proč nejsou duchovní povolání? ve stejném čísle Perspektiv poukazuje jinými slovy na určitou bezradnost při formaci kněží. Oba články se svým způsobem doplňují.

Jistěže každý z nás může některé věci ovlivnit. Ale role církevního vedení je v některých případech nezastupitelná. Přitom se spíš zdá, že se hierarchie dívá na laiky spatra. (...) Koneckonců velice nevhodný je i sám termín „laici“ – každý křesťan má přece být ve své víře profesionál, a ne laik, amatér. A nepomůže odvolávání na pavodní latinské slovíčko. Mluvíme přece česky a tento pojem přece moc nesedí.

Z dopisu Ing. Jaroslava Jirůše,
Říjec-Jestřebí

Děkuji panu Zajíčkově za otevření tématu, které si jistě zaslouží, aby se o něm jednalo mezi laiky, mezi klérem a mezi obojími navzájem, třeba v rámci Sněmu. Pro tuto chvíli aspoň pár poznámek na uvedené téma.

Podotýkám, že jsem otec a dědeček většího množství dětí, v duchovním věku, ale stále ještě zaměstnaný při poměrně náročné duševní práci, s „vedlejšími úvazkem“ péče o technické záležitosti provozu domácnosti a chalupy. V důsledku tohoto vytížení musím pečlivě hospodářit s časem, a to i v duchovním životě: Modlitba – krátké soustředění ráno a večer a jinak ve chvílích božím dnu, pokud možno s vědomím, že pracuji s Pánem. Čtení a vzdělávání nepravidelně, spíše příležitostně. V neděli chodíme raději na ranní, aby měl člověk

pak k dispozici více času v celku, a potom také proto, že ranní mše sv. bývá kratší. Zdlouhavé a málo říkající promluvy mne ovšem dráždí (...). Svěho času si kdosi stěžoval, že se nemůže účastnit farních akcí, protože jsou pořádány v sobotu a on musí v sobotu pracovat na stavbě, aby mohl světu nedělit – i to považuji za důležité. A navíc by mělo být samozřejmostí podílet se také aktivně na životě farního společenství. To všechno stačit vyžaduje dobrou vůli, sebekázeň a v neposlední řadě také nějakou formu uznání, a nejen stres, že zaostávám v duchovním životě.

Uvedené skutečnosti svědčící o nedostatečném pochopení církve pro „meduhoovní“ povinnosti laiků jsou ještě podstatně patrnější na postoj k práci žen v domácnosti a matek, zvláště mají-li více malých dětí. Ty musejí čas na modlitbu, čtení a mši sv. doslova krást. Ale to je kapitola sama pro sebe, ke které by spíš mohly promluvit matky samy.

Ing. Ondřej Fischer, Praha

Perspektivy 5/1999

Rád jsem si přečetl příspěvek Miloše Doležala o paní G. Gruberové a první dáme mé generace Marii Tomášové. Skoda jen, že v něm nepadla ani zmínka o jejím manželovi, Dr. Leo Gruber, katolický intelektuál, byl dlouhé roky šéfem „zpraváckého“ oddělení Svobodné Evropy v Mnichově, svým platem živil početnou rodinu a byl neviditelným spoluvytvářcem díla své manželky. Ona byla později také nejbližším svědkem jeho dlouhého a těžkého umírání. Pohřben byl v Rosenheimu. Ostatně mám dojem, že tam také, ne v Mnichově, vyšly její dvě velice úspěšné knihy. Říká se, že G. Gruberová vystihla jako nikdo jiný křesťami i slovem tu část Bavorska, která platí za „Ur-Bayern“.

C. Peřiva, Mnichov

PERSPEKTIVY JAKO PRŮKOPNÍK KATOLICKÉHO BULVÁRU

Perspektivy 5/1999

Vážený pane Fliedte, vaše kritika publicistických projevů Petra Přibody je výzvou nejen jemu osobně. Chci jst uhodit hřebík na hlavičku a klepnul se přitom do prstu. Ublížil jste nehoráznou generalizací a nadávkami, kte-

ré vás zařadily pod nálepku, kterou byste rád přišel kritizovanému autorovi. – Myslím, že sám sotva můžete vážně považovat Perspektivy za průkopníka katolického bulváru. Pokud se vám nelíbí určité příspěvky, nebo snad jen některé věty v nich pro méně seriózní rysy, redakce jistě přijme vaše vyjádření či kritiku: jak je patrné, zveřejnění odlišných stanovisek se nebrání.

Když se před nějakou dobou začalo objevovat vaše jméno v Lidových novinách i jinde, oceňoval jsem, že se náboženská a duchovní problematika nabízí širokému okruhu čtenářů jako vážné téma neokleštěné svobody a přispívající k bourání předurčení a k burcování z lhostejnosti. Uvítal jsem, když vás v r. 1998 organizátoři Akademického týdne pozvali jako moderátora zajímavého panelu, a byl jsem svědkem vašeho vystoupení na pozoruhodné profesionální úrovni.

Meritorně jde o zcela podstatnou věc. O reflexi církve, mystického těla Kristova v současné době. Objevují se různoběžné proudy a pracují na zaujetí dobré startovní pozice pro dialog, jemuž nebude možné se vyhnout. Tady asi vzniká pokušení pomoci si k výhodnějšímu předpokladu pro další diskusi i užitím méně férových kroků. Kež dokážeme těmto pokušením odolat a pluralitu názorů nejen deklarovat, ale s respektem naslouchat i stanoviskům těch, s nimiž nesouhlasíme.

Vladislav Klenet, Praha

ODEŠEL BÁSNÍK...

Perspektivy 5/1999

Patřil jsem k těm, kteří se s Ivanem Divišem setkávali v mnichovské Svobodné Evropě po roky téměř každý den a mohl jsem s ním také debatovat o jeho rukopisech a korespondenci. Jeho tři živé intelektuální autority byly arcipat Anastasius Opasek, Rio Preisner v USA a Karel Vrána, tehdy v Římě. Dopisy, které mu psal Rio Preisner, by zřejmě stály za vydání. V současných komentářích k dílu Ivana Divíše se obvykle zdrazňuje jeho konverze a silný náboženský náboj. Ten mu zůstal až do konce, dramatický, připomínající některé postavy z Dostojevského, kterého také rád citoval a uváděl jako argument i proti katolické církvi. Obvykle se nedokázal přenést přes čitankové protikatolické útoky své generace: Galileo, osud středověké Ameriky, Indů, údajný antisemitismus. Asi před třemi roky mně Ivan Diviš tady v Mnichově řekl, že z církve v polovině devadesátých let vystoupil. Nevylučuji, že se do ní později v Praze znovu vrátil. Nosil v sobě i humor a hranici mezi ním a dramatem jsme mnohdy poznávali až při pohledu zpátky.

C. Peřiva, Mnichov

GLOSÁŘ

Perspektivy 4/1999

Je rozpor mezi stanoviskem Svätého stolce a ČBK v otázce zásahu NATO v Kosovu? Hned při prvním čtení bohužel velmi stručných informací o těchto stanovisech v KT 15/1999 jsem ten rozdíl v postojích vnímal. Stanovisko Svätého stolce vychází z mravního postoje k válečným konfliktům. (Jestliže se lidstvo uchýlí k síle, znamená to vždy jeho porážku.) Naproti tomu stanovisko ČBK se mi jeví jako převážně politické. Avšak v demokratické společnosti není k tomu církve dle mého názoru kompetentní, poněvadž poslání církve je jiné a církevní struktura není a nemůže být demokratická (což plně sdílím). Ne vždy církvi v minulosti takového postoje dělaly čest a dodnes jí tyto stíny z minulosti omezuji v možnostech hlásání evangelia všem lidem a národům.

Vážení přátelé, musel jsem reagovat na poznamku glosáře. Myslím, že jde o dost důležitou záležitost i bez ohledu na válku v Kosovu a že i církevní sněm by se měl otázkou politických postojů církve zabývat.

František Vavruška, České Budějovice

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Dagmar Pohunková, Ivan Medek, Oto Mádr,
Petr Kolář, SJ, Petr Přiboda, Václav Frei,
Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel,
Zdeněk Jančařík, SDB, Miloš Doležal,
Tomáš Machula, Jaroslav Šebek

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2 - Vinohrady,
tel.: 24 25 03 95, linka 24, fax 02/24 25 70 41

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově slepeckém písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově postižené, Platněfská 2, 110 00 Praha 1.
Tel.: 24 81 02 42, linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!